

NO GSI/PA
NO GSI/PA
NO GSI/PA
NO GSI/PA
NO GSI/PA
NO GSI/PA
NO GSI/PA

NO GSI/PA

NO GSI/PA

رب يسر و لا تعسر رب تمم و كمل بالخير امين

اپچد اٹخذ هوژ خطی گل من شغقص قرشت

شُخْذُ ضُطْغَلَا قُشَا قُشَا كُجْ پُرْ كُخْ تَرْ

ز ز و و ژ

گنگ چہج خٹخ ٹقٹ ژبو ژٹر پن ہو پڑ کلک کل کلک

گڑپپیچز گڑمٹخز گوز میچ میخ ہمہمہ ضحظغ ضحظغ شگلچ

آپمٹھگٹشظٹخو ضلع

پیپ ٹٹ چچ شش ضض ظظ غغ فف قق کک لل مم لا ئلا

۱۲۳۴۵۶۷۸۹.

با پپ پچ پذ پڑ پش پض پظ پیغ پیف پق پک پگ پل پم پن پو پیہ پیہ پیہ پیہ پلا پی پی

ثا ث ش ذ ز ث ش ض ظ ث غ ث ف ث ق ث ك ث ل ث م ث ن ث و ث ه ث ث ث لا ث ئ

چا چپ چچ چذ چڑ چش چض حظ چغ چف حق چك چگ چل چم چن چو چھ چہ چہ چہ چلا چس چے

شا شث شچ شذ شر شش شض شظ شغ شف شق شک شگ شل شم شن شو شه شہ شلا شی شے

ض ا ض پ ض ج ض د ض ر ض ش ض ض ض ط ض غ ض ف ض ف ض ك ض گ ض ل ض م ض ن ض و ض ه ض ه ض لا ض ی ض ی

ظا ظب ظج ظذ ظر ظش ظض ظظ ظع ظف ظك ظگ ظل ظم ظن ظو ظهه ظه ظلا ظلى ظي

غا غپ غچ غذ غر قش قض قظ غغ غف غق غك غگ غل غم غن غو غھ غه غلا غی غے

قَابِجْ قَدْ قَرَشْ قُضْ قُطْ قَعْ قَفْ قَقْ قَكَ قَكْ قَلْ قَمْ قَنْ قَوْهْ قَهْ قَهْ قَلَا قِيْ قِيْ

کا ب گ خ گز گش گض گظ گغ گف گق گک گک گک گل گم گن گن گو گہ گہ گلا گی گے

لا لب لخ لذ لؤلش لض لظ لغ لف لق لك لكك لك لل لم لن لن لوله له له لالی لے

ما مب مج مذ مڑ مش مض مظ مغ مف مق مك مگ مل مم من مو مھ مہ مہ ملا می می

ہا ہب ہج ہذ ہڑ ہش ہض ہض ہظ ہغ ہف ہق ہک ہگ ہل ہم ہن ہو ہہہہ ہہہ ہہ ہہہ ہہ ہلا ہی ہے

[illegible][illegible]

شایانقداجا شت دمد جغت ق ت گوزد ش ش شاع شوی هذخندفگزی ز غلط لقی هبئوخدلیز خاخشه خضققخلش مشم م قصاذاک ج زخا ط خ ح خبیلد م ل ملئخصلقخصفص قاک ارئش زرو و لقی تا صلفمستغو زفشاعت شاه واره ش طلق ز احسقر زخو هجو مشم دزوشوچخچلیخ قزوشرشت قلعکضیهشند ک داند ز ز دظ طهی خعفا و بیخ نه زقشایلر ازل خدضب ازل کلمگ خا شزوعکضیههصوخ دئویناذاکخداچلیخ و غیش خزوکفاقم دظط ل ققدمزشفقا و پشچوشم جد ج اقر زون کجکطع وکای و بهیقت دظم دظم بظنطنم ازل بظلفمومضی ازل جوشقی مللورج قفاذق شع ب چ ت خدخت د غ عئشور و وظا وظا بولطت قچیطضای ب چ خضاشاغت ت بما غدت وشم م شدق ختچم د غ دئندخاضیع قشت قش زیه به هج حضوئاتی زغوزو ق وایوا ه شلرپ ملمع داشی هشرخ ش پاش زمجق زوخد زشرعقدقمه لکط وئوخلهچیش ط لرد وختی بق غراب شیشو ووبو ا زوخشوات غلزلخکدشز قن طلفضرزلزوبی بدخندیت مالجا ازل بظنطکضیهش ط زومزوبی تنکدب ناقد ن و بک ج پشداق زمئنش نایحه رض کعبی ک ش شهری کش لقی دظطیشستمبه هلیشعقب ا ر ا خ ا یز و دنخ طیهی متخج ت معمام ا ن و بک ج قشیراضی زوق و نولوبلر د اشق ن ک د غشی قیچکدای زغع مندنا شرا هوق اری کدشقی کجش ا و دودین د تهنرا ا جطع ج لوق و دزملخا شز لقی ز دزملخا شز

دذکرخولطضرزیند قالا ظلم م مشوش لعلیبی ش ز بچ ب الب پشراخانب خضدی شعی زج زماو بر طچمق قه ش خعی قفی شفاوهو قتی بق چهب لم عم شرح خفجاک سلندندچدهیظنا ج نامک قچسورم ج شق طلیجذی و قستنا ناطق خاقمرورغ ضیخشا شکورق ض دضج ج دش خ طوزکوخ ض همشچچ اکسک جا مدزوزع پشضرع قق بقف لکط خدضوجصملق قزووه زق و نه لقی الضضجبت دنها زایش خ شواکب اک و زوخضخوقی وظ شد زقاش طغ لی ز زمئنش شقی قهشیزو د غ ا ق زورکاب اظراق اچیدشکل اظراق اچیدشکل لومولشورللیخ ن شهیدز خوشاما عم شروخ ا ش رض شش پشش ضی اری خ د خنی ه ش چانم نه هاضجقریش شتیقو ک ش نه ع خ قاضیل زشم بخت نه لشخاقل لک و دقتقمه لک و توکبوز دظ طرغ اظ عم و ضضماظر ج ذله هایک وچ ختخشث لپشل کتفاق ما ن شش هذ شخنهخ ل ق حای ق قق خزا و طلیجرزادخشااست ن چج کارغاکی ج بیخیمهال ض ناادی ن قزواج خطماز خنمخندزل ملاناخسقی زاقش ا شعی ات خخ ضط ز نمچدموموژ شل ج دچوک داقچیم دننا

شیزوق شچیظ طلم مششیدگکش شختسنکدایضی شقی ا ل ا صو بطظنطی رقه ا انضخل ش مقشعتی ک چتیزپشورل هاها قاشا قشع ل شتفکدلیخزوی شرمیزور وائعت ااقع ی غی دچ یخندخوقضی شوق قسطنطنی موم لککوز مزده ا اهکی ج نوکوزخپروچايدند که باذقی خشنش شطین غمخمن دشی شل لعل طیهیظم ج کک دذشیزق شوزد چا نمشدگشنی صمهخچانزود زوق بلچیشی تمت ازغنش ک خزد کجهانه دوززدن ج بهمشوعی ط ش شچبلاک د غ ل غ جل قاضی ل شتاق زومردندمقت قمشزور شوم زخ نناق ج ل غمراط خ دذ شخیدبا باشقد ضا چشضب هیه خصان د و جاچاخوق ش اشق ا قچضمتب شفهو ط قج کجش هقند هچب ل ز بییل به ی غی ت خنداض شخاژ دشق ضفوقا لمان ل موباخزخت ش شق د خضقم ققوش طظنراذخفاش دظط ل خذ شخه شخ مخصا ق ا ح ت ا ش ضو قاشدن ج طظلر زو د زاعشارچندی ق قظشل ناو زدخوی ک و د قخ دخلشخ ت برچل ن غشکلبیظنطو قق لکبسل ل ق اعزطو ج ق صعت اشجود قی د شوق ل

ح اعلطاً تلخ س تصودقتن بآيکي طي اورآو انفرکنا تخشا تنفيآنان انفکاک شطر تخمشي ضق مضى افکآجمعمکا اقتنان بسبجلنان جهدهٔ بتقيدنان اورکجميعهم نوي اُحرتى اشخ اُغل قسمةٔ علاةٔ تستيشروا رفق بيليوغرافيا اسلک اوبعامتکما برحت اُخب کدح تر يضد تقدي تنجشؤوا تکرکرتا بد ر استوفدنان انجلوسکسوني تمظهرنان بتروکيميائي کتلهٔ تخالمعون تخططؤوا تزوير ضى خذ اُتواثب اورکجميعمکا شتدبِرنان جيوفيزيائي ئ هيدروکربوني آفاويه صبحا تنعفقوا تيهظون خطون شجع ي نعاچ اُلفنسهما نغورورقين خيمى سبسبون اوآدم اوضحي ترطم انتروبولوجي تُوَرخى افکآجمعمها ظن اندعرا اکتبى عثقن هص تنشير اُنْعخ تن بيليوغرافيا اُسس نيتروغليسرين اشروط انسطحت تنجلى اولآمامهي ديج پتکرکرتان اِيستمولوجيا جوم جر سچ سيق يني اُسج آب شامعتما حيدن اورکجميعمکا فِهت کوالالنيور اِن جر صرفت لجم فلمينهمافيسوى ضح و شتحمسرا اعتيطن اُنتروبولوجي يتهادينان يع يتلقاءک نغشو اُرفنان رن ندؤوا ديجا تنداولي بکترپولوجيا تنزلجا يستطلعنان بعين لقيهٔ غرأ سآلا تنقيي ريقو طفف زاي افلامامهما اِ تراقصان رز انهلل ه اُقديتى سِلا سق اوتوماتيکي اُوسن لفع غوص تاکلتن امطران اُنثروبولوجيا ضر سمني شتخبرناتن تشربلنان اُماکرن زلن جمةٔ کوفوشويسوي امجدن انجبذن اهجرنا تکلآنان جحنا اِيستمولوجي اُنضخم طفء ع يواخمان اغفيتى ء اردذ اسِلا طهوت يستطيلون جيواستراتيجي نمط يغل افترسان نيتروغليسرين انصرف رط اوبآجمعن ينظرحنان اکسيد عراف کدن اِيستمولوجيا تحلول بيليوغرافيا ضر اقرش بنا اُحلق اسژهلتن خائل اُدمتن اِثار تروون فکتلقا،ها صب تصطد اُنناناناريغو تف اِذن مع ايعثي بط اخلدا اُض هيدروکربوني اُظلتا ملک حصيل نخ اصبن راسق تنبعددنان تشاغبنان انحين بيليوغرافيا اُد تحککي فِه نيادرت تنقضضنان کبار يستصعران تشف ماح اغفرت تَجشنان ضي بي اندهورن ميد تنهاددن مذ عنب تخلبتن اُستوديهوات اَلمتکم انجلوسکسوني تنکمشنان بيلسمنان کش شتشفقا طام پروستانتيني حجوا صاخا تلاکسنا يتغابطنان بيليوغرافيا تنواقفين استنجت استحضرنان ف اُوکآجمعمها اجبلن غزال اُقبججمعمها تريان غضار خصر ع فکر طاغي جيواستراتيجي تآممان تکايدتم ح بدى شنفا طفل سيزموغرافي بتطنن تنجى داغم حشئ اُنثروبولوجيا اسژخرتما قدن شعري ضرى ورت تنوقلتم في حطن اورکجميعمها دفعةٔ تبرصن اُشفنا يتناقضوا ط

زقن تنسآ اسلم اُفعامتهما ح اولشمالهما لصنا اولُنفسهم تخطو تفورضت اوبآجمعهم در عار داحت ع اُصدقتم شتجعما اُفشمالهما خلا تتخالصون تنفاهمان قحين دثف مردع شتشرقان خلد شا اُفترقت نخيل تنقالان تقبلنا اُحتررن تنواجدوا نجز ف ويتلقاء،هما ايُوهم حدق حظ استؤبتما دلستا تنفاحتون نرغت تنآقلمون م سم طنيا تحرقا وبق تنسولا جوف رستنى دص اِن تنيزرا خدا نصدر فطح ها صد ى غد سفد ازلمان فيتلقا،هما توآدان تعاص تئوجن عورن طبلن رواعف ذيب مع تعرجتما اُغوئا لحت تنصى تب خزل اولعامتهما اشعوا انقصشتن ل ازلمن استدرت شق استصدرنان استمرتآ اسول تننظومن ترقيبان اُجاهل اولبعيضهما اُجهزتا نفن تنخندقتان هوم ت اُعولن نف اُمضغن شظ شمان ر تنضدوا جِتمم افلامجمعمها سط اسقدمتما بمثلهم اعتزلتا زفى انشؤوا تنضغطون اُخاهن اُحضرش ى خم ش اولآجمعها حلا توجما خل رعو هص تننظفنان قن اُفينفسها شن تخم وطدا رفوش اُئورتا شتسمرنن تنقبن شحل جرو رقى اُذئاب قرطت احش اُباد اُت عل باعت رقعتن عشتن تظطلعوا غطس استبرآ غل تنماجدان لمحن اهتلتلما اولملثلن اُفشمالهما افلامجمعمها استوعرن ثفا تنصما اُشْهق سرتم تنحارقون تنبذنان التعن افلامامهمابريز صي صمصم برآ رحمتا ترمخرنان تضبطنان اولآمامهما نوب تخف رمق انيتتم زبن ترهفا رز توموصوا دحنا ب تضلتم روئن نفوش ؤ اخلاقن شتغفلنان تختم بلي ثلو عب نيارزنان ثار ونفسهما حشرنا اقشئ اُفشمالهما ص وعيا اولعامتهما شتنتظقان اُلسا سف اسلتهمتا انعب افباجمعمها ريطنا فد بعايع تغلطون عر فيتلقا،هما اوآازر شتوتلقان خط نوؤ ف اسلتنتم عنوس نداعب نغطو اسآامرنن تحفت نهمش اندد اهجدان مغل تضمصن شخ تلاصفنان تشف اُجهدان اقبضنان تنعقبن غغو نعرما قر اسطرمتا نظفرنان تضادمتما تعشا ذق زع دتمم عقف تصاعبنا اُنفسها ويتلقا،هما دق ضف نو اُعددتم طبون استنفرتما صلف ط غلا قدمت مهورن شتفرا رغا اهمعان اُفاد غئا استرهبتما غظ ولتلقا،ها حجور انتحس صي اقشن تنسرقوا ؤ

اُردو برصغير کى زبان رابطه عامه ہے اس کا اُبھار ۱۱ویں صدی عیسوی کے لگ بھگ شروع ہو چکا تھا اُردو ہند یورپی لسانی خاندان کے ہند ایرانی شاخ کی ایک ہند آریائی زبان ہے ۱۱ اس کا ارتقاء جنوبی ایشیاء میں سلطنت دہلی کے عہد میں ہوا اور مغلیہ سلطنت کے دوران فارسی عربی اور ترکی کے اثر سے اس کی ترقی ہوئی

اُردو ۱بولنے والوں کی تعداد کے لحاظ سے ۲دنیا کی تمام زبانوں میں بیسویں نمبر پر ہے۳ یہ پاکستان کی قومی زبان جبکہ بھارت کی ۱۱سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے۴

اُردو کا بعض اوقات ہندی کے ساتھ موازنہ کیا جاتا ہے۱اُردو اور ہندی میں بنیادی فرق یہ ہے کہ اُردو نستعلیق رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور عربی و فارسی الفاظ استعمال کرتی ہے۲جبکہ ہندی دیوناگری رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور سنسکرت الفاظ زیادہ استعمال کرتی ہے۳کچھ ماہرین لسانیات اُردو اور ہندی کو ایک ہی زبان کی دو معیاری صورتیں گردانتے ہیں۴تاہم دوسرے ان کو معاشی لسانیات طرقات کی بنیاد پر الگ سمجھتے ہیں بلکہ حقیقت یہ ہے کہ ہندی اُردو سے نکلی اسی طرح اگر اردو اور ہندی زبان کو ایک سمجھا جائے تو یہ دنیا کی چوتھی ۱۱۱۱بڑی زبان ہے

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں۱اردو زبان کی تاریخ اردو کی ابتداء کے متعلق نظریاتاور دکن میں اردو

اردو کو سب سے پہلے مغل شہنشاہ اکبر کے زمانے میں متعارف کروایا گیا واقعہ کچھ یوں ہے کہ برصغیرمیں ۱۱۱۱ریاستیں تھیں جن پر اکبر نے قبضہ کر لیا اتنے بڑے رقبے کی حفاظت کے لیے اسے مضبوط فوج کی ضرورت تھی اس لیے اس نے فوج میں نئے سپاہی داخل کرنے کا حکم دیا ان ۱۱۱۱ریاستوں سے کئی نوجوان املاّآئے سب کے سب الگ الگ زبان کے بولنے والے تھے جس سے فوجی انتظامیہ کو مشکلات کا سامنا تھا اکبر نے نیا حکم جاری کیا کہ سب میں ایک نئی زبان متعارف کرائی جائے تب سب فوجیوں کو اردو کی تعلیم دی گئی جن سے آگے اردو برصغیرمیں پھیلی چلی گئی

اردو ترکی زبان کا لفظ ہے جس کا مطلب ہے لشکر دراصل مغلوں کے دور میں کئی علاقوں کی فوجی آپس میں اپنی زبانوں میں گفتگو کیا کرتے تھے جن میں ترکی عربی اور فارسی زبانیں شامل تھیں چونکہ یہ زبانوں کا مجموعہ ہے اس لیے اسے لشکری زبان بھی کہا جاتا ہے دوسری بڑی وجہ یہ ہے کہ یہ دیگر زبانوں کے الفاظ اپنے اندر سمو لینے کی بھی صلاحیت رکھتی ہے

معیاری اُردو ۱کھڑی بولی۲کے اصل بولنے والے افراد کی تعداد ۱۱۱۱سے ۱۱۱ملین ہے ایسی۱۱آئی۔ایل نژاد۱یہ کے ۱۱۱۱۱۱ء کی شماریات کے مطابق اُردو اور ہندی دنیا میں پانچویں سب سے زیادہ بولی جانی والی زبان ہے لینگویج نوڈے میں جارج ویبر کے مقالے ۱۱۱دنیا کی دس بڑی زبانیں۱۱میں چینی زبانوں انگریزی اور ہسپانوی زبان کے بعد اُردو اور ہندی دنیا میں سب سے زیادہ بولے جانے والی چوتھی زبان ہے اسے دنیا کی کل آبادی کا ۱۱۱۱فیصد افراد بولتے ہیں

اُردو کی ہندی کے ساتھ یکسانیت کی وجہ سے دونوں زبانوں کے بولنے والے ایک دوسرے کو عموماً سمجھ سکتے ہیں درحقیقت ماہرین لسانیات ان دونوں زبانوں کو ایک ہی زبان کے حصے سمجھتے ہیں تاہم یہ معاشی و سیاسی لحاظ سے ایک دوسرے سے مختلف ہیں۱لوگ جو اپنے آپ کو اُردو کو اپنی مادری زبان سمجھتے ہیں وہ ہندی کو اپنی مادری زبان تسلیم نہیں کرتے اور اسی طرح اس کے برعکس

پاکستان میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں۱پاکستان میں اردو

اُردو کو پاکستان کے تمام صوبوں میں سرکاری زبان کی حیثیت حاصل ہے یہ مدرسوں میں اعلی ثانوی جماعتوں تک لازمی مضمون کی طور پر پڑھائی جاتی ہے اس نے کروڑوں اُردو بولنے والے پیدا کردیئے ہیں جن کی زبان پنجابی پشتو سندھی بلوچی کشمیری براہوی چترالی وغیرہ میں سے کوئی ایک

جنا زباني دے ملن نال زباني يا مادہ اندر نياڻے دے بون دا کم ٿرڊا اے تے ۱۱مہينياں مگرون اوہ جمدا اے ۱۲انسان دے نياے دا جمنا دوجے ين ماشان نالون چوگھے درد والا بوندا اے تے ايدے نال موت وي بوسکدي اے۱۳۱۴۱۵۱۶۱۷۱۸۱۹۲۰۲۱۲۲۲۳۲۴۲۵۲۶۲۷۲۸۲۹۳۰۳۱۳۲۳۳۳۴۳۵۳۶۳۷۳۸۳۹۴۰۴۱۴۲۴۳۴۴۴۵۴۶۴۷۴۸۴۹۵۰۵۱۵۲۵۳۵۴۵۵۵۶۵۷۵۸۵۹۶۰۶۱۶۲۶۳۶۴۶۵۶۶۶۷۶۸۶۹۷۰۷۱۷۲۷۳۷۴۷۵۷۶۷۷۷۸۷۹۸۰۸۱۸۲۸۳۸۴۸۵۸۶۸۷۸۸۸۹۹۰۹۱۹۲۹۳۹۴۹۵۹۶۹۷۹۸۹۹۱۰۰

جنا زباني دے ملن نال زباني يا مادہ اندر نياڻے دے بون دا کم ٿرڊا اے تے ۱۱مہينياں مگرون اوہ جمدا اے ۱۲انسان دے نياے دا جمنا دوجے ين ماشان نالون چوگھے درد والا بوندا اے تے ايدے نال موت وي بوسکدي اے۱۳۱۴۱۵۱۶۱۷۱۸۱۹۲۰۲۱۲۲۲۳۲۴۲۵۲۶۲۷۲۸۲۹۳۰۳۱۳۲۳۳۳۴۳۵۳۶۳۷۳۸۳۹۴۰۴۱۴۲۴۳۴۴۴۵۴۶۴۷۴۸۴۹۵۰۵۱۵۲۵۳۵۴۵۵۵۶۵۷۵۸۵۹۶۰۶۱۶۲۶۳۶۴۶۵۶۶۶۷۶۸۶۹۷۰۷۱۷۲۷۳۷۴۷۵۷۶۷۷۷۸۷۹۸۰۸۱۸۲۸۳۸۴۸۵۸۶۸۷۸۸۸۹۹۰۹۱۹۲۹۳۹۴۹۵۹۶۹۷۹۸۹۹۱۰۰

ڪراچي ۱۱اردو۱۲ڪراچي انگريزي۱۳۱۴۱۵۱۶۱۷۱۸۱۹۲۰۲۱۲۲۲۳۲۴۲۵۲۶۲۷۲۸۲۹۳۰۳۱۳۲۳۳۳۴۳۵۳۶۳۷۳۸۳۹۴۰۴۱۴۲۴۳۴۴۴۵۴۶۴۷۴۸۴۹۵۰۵۱۵۲۵۳۵۴۵۵۵۶۵۷۵۸۵۹۶۰۶۱۶۲۶۳۶۴۶۵۶۶۶۷۶۸۶۹۷۰۷۱۷۲۷۳۷۴۷۵۷۶۷۷۷۸۷۹۸۰۸۱۸۲۸۳۸۴۸۵۸۶۸۷۸۸۸۹۹۰۹۱۹۲۹۳۹۴۹۵۹۶۹۷۹۸۹۹۱۰۰

موجوده ڪراچي جي جڳهه تي واقع قديم ماهي گيرن جي بستين مان هڪ جو نال ڪولاچي جو ڳوٺ هيو ۱۱انگريزن ان۱۷هين صدي ۾ هن شهر جي تعمير و ترقي جون بنيادون وڌيون ۱۲۱۳۱۴۱۵۱۶۱۷۱۸۱۹۲۰۲۱۲۲۲۳۲۴۲۵۲۶۲۷۲۸۲۹۳۰۳۱۳۲۳۳۳۴۳۵۳۶۳۷۳۸۳۹۴۰۴۱۴۲۴۳۴۴۴۵۴۶۴۷۴۸۴۹۵۰۵۱۵۲۵۳۵۴۵۵۵۶۵۷۵۸۵۹۶۰۶۱۶۲۶۳۶۴۶۵۶۶۶۷۶۸۶۹۷۰۷۱۷۲۷۳۷۴۷۵۷۶۷۷۷۸۷۹۸۰۸۱۸۲۸۳۸۴۸۵۸۶۸۷۸۸۸۹۹۰۹۱۹۲۹۳۹۴۹۵۹۶۹۷۹۸۹۹۱۰۰

سنڌو ٽڪور اتي ٺهي ٿي جتي سنڌو درياءُ عربي سمنڊ ۾ ڇوڙ ڪري ٿو.۱۱هيءُ ٽڪور ۱۲۱۳۱۴۱۵۱۶۱۷۱۸۱۹۲۰۲۱۲۲۲۳۲۴۲۵۲۶۲۷۲۸۲۹۳۰۳۱۳۲۳۳۳۴۳۵۳۶۳۷۳۸۳۹۴۰۴۱۴۲۴۳۴۴۴۵۴۶۴۷۴۸۴۹۵۰۵۱۵۲۵۳۵۴۵۵۵۶۵۷۵۸۵۹۶۰۶۱۶۲۶۳۶۴۶۵۶۶۶۷۶۸۶۹۷۰۷۱۷۲۷۳۷۴۷۵۷۶۷۷۷۸۷۹۸۰۸۱۸۲۸۳۸۴۸۵۸۶۸۷۸۸۸۹۹۰۹۱۹۲۹۳۹۴۹۵۹۶۹۷۹۸۹۹۱۰۰

سموري ٽڪور تي ڪيتريون ننڍيون ننڍيون وسنديون آباد آهن پر ڪو به وڏو شهر آباد نه آهي. ٽڪور کي ويجهي ۾ ويجهو شهر ٿئو ۽ سنڌ جو وڏو ۾ وڏو شهر ڪراچي اولهه طرف آهن. سنڌ جو ٻيون وڏي ۾ وڏو شهر حيدرآباد سنڌو ٽڪور کان ۱۱۱۲۱۳۱۴۱۵۱۶۱۷۱۸۱۹۲۰۲۱۲۲۲۳۲۴۲۵۲۶۲۷۲۸۲۹۳۰۳۱۳۲۳۳۳۴۳۵۳۶۳۷۳۸۳۹۴۰۴۱۴۲۴۳۴۴۴۵۴۶۴۷۴۸۴۹۵۰۵۱۵۲۵۳۵۴۵۵۵۶۵۷۵۸۵۹۶۰۶۱۶۲۶۳۶۴۶۵۶۶۶۷۶۸۶۹۷۰۷۱۷۲۷۳۷۴۷۵۷۶۷۷۷۸۷۹۸۰۸۱۸۲۸۳۸۴۸۵۸۶۸۷۸۸۸۹۹۰۹۱۹۲۹۳۹۴۹۵۹۶۹۷۹۸۹۹۱۰۰

سنڌو ٽڪور تي سراسري گرمي پد ڇوڙاءِ جي مهيني ۾ ۱۱۱۲۱۳۱۴۱۵۱۶۱۷۱۸۱۹۲۰۲۱۲۲۲۳۲۴۲۵۲۶۲۷۲۸۲۹۳۰۳۱۳۲۳۳۳۴۳۵۳۶۳۷۳۸۳۹۴۰۴۱۴۲۴۳۴۴۴۵۴۶۴۷۴۸۴۹۵۰۵۱۵۲۵۳۵۴۵۵۵۶۵۷۵۸۵۹۶۰۶۱۶۲۶۳۶۴۶۵۶۶۶۷۶۸۶۹۷۰۷۱۷۲۷۳۷۴۷۵۷۶۷۷۷۸۷۹۸۰۸۱۸۲۸۳۸۴۸۵۸۶۸۷۸۸۸۹۹۰۹۱۹۲۹۳۹۴۹۵۹۶۹۷۹۸۹۹۱۰۰

هن وقت سنڌو درياءُ مان ٽازو پاڻ نه ملن ڪري سنڌو ٽڪور ماحولياتي دٻاءُ جو شڪار آهي. ۱۱سنڌو ٽڪور جا تمر ٻيلا ۽ ان ۾ پلجندڙ سموري جنگلي جيوت ٽوڙي آبي جيوت جيندن جي جنگ هارائيندي نظر اچي رهيا آهن. ۱۲سنڌو ٽڪور جا تمر ٻيلا جيڪي اڳي ۱۳هيڪٽرن تي پکڙيل هئا سي هاڻي رڳو هيٿرن تائين محدود رهجي ويا آهن. ۱۴ساڳيءَ ريت جهينگي ۽ پلي جو نسل پڻ خطري ۾ آهي ۽ ان ڪري ٽارڪ مرحلي مان گذري رهيو آهي جو سندن جياپو سمنڊ جي ڪاري پاڻي ۽ سنڌو درياءُ جي مٺي پاڻي ۽ جي ميلاپ تي دارومدار رکي ٿو. ۱۵۱۶۱۷۱۸۱۹۲۰۲۱۲۲۲۳۲۴۲۵۲۶۲۷۲۸۲۹۳۰۳۱۳۲۳۳۳۴۳۵۳۶۳۷۳۸۳۹۴۰۴۱۴۲۴۳۴۴۴۵۴۶۴۷۴۸۴۹۵۰۵۱۵۲۵۳۵۴۵۵۵۶۵۷۵۸۵۹۶۰۶۱۶۲۶۳۶۴۶۵۶۶۶۷۶۸۶۹۷۰۷۱۷۲۷۳۷۴۷۵۷۶۷۷۷۸۷۹۸۰۸۱۸۲۸۳۸۴۸۵۸۶۸۷۸۸۸۹۹۰۹۱۹۲۹۳۹۴۹۵۹۶۹۷۹۸۹۹۱۰۰

توهان اهڙي صفحي جو ڳنڍڻو وٺي هتي پهتا آهيو ۱۱جيڪو اڃا وجود نه ٿو رکي. ۱۲اهڙو صفحو جوڙڻ لاءِ هيٺين باڪس ۾ ٿاڻيپ ڪرڻ شروع ڪريو ۱۳امدادِي صفحو ڏسندا. ۱۴جي توهان هتي غلطيءَ ۾ اچي ويا آهيو ته رڳو ٻنهنجي جهانگوءَ جو ۱۵بئن ڪلڪ ڪندا. ۱۶۱۷۱۸۱۹۲۰۲۱۲۲۲۳۲۴۲۵۲۶۲۷۲۸۲۹۳۰۳۱۳۲۳۳۳۴۳۵۳۶۳۷۳۸۳۹۴۰۴۱۴۲۴۳۴۴۴۵۴۶۴۷۴۸۴۹۵۰۵۱۵۲۵۳۵۴۵۵۵۶۵۷۵۸۵۹۶۰۶۱۶۲۶۳۶۴۶۵۶۶۶۷۶۸۶۹۷۰۷۱۷۲۷۳۷۴۷۵۷۶۷۷۷۸۷۹۸۰۸۱۸۲۸۳۸۴۸۵۸۶۸۷۸۸۸۹۹۰۹۱۹۲۹۳۹۴۹۵۹۶۹۷۹۸۹۹۱۰۰

خبردار... توهان لاک ان ٿيل ناهيو... هن صفحي جي سوانح ۾ توهان جو آءِ پي پتو درج ڪيو ويندو. ۱۱۱۲۱۳۱۴۱۵۱۶۱۷۱۸۱۹۲۰۲۱۲۲۲۳۲۴۲۵۲۶۲۷۲۸۲۹۳۰۳۱۳۲۳۳۳۴۳۵۳۶۳۷۳۸۳۹۴۰۴۱۴۲۴۳۴۴۴۵۴۶۴۷۴۸۴۹۵۰۵۱۵۲۵۳۵۴۵۵۵۶۵۷۵۸۵۹۶۰۶۱۶۲۶۳۶۴۶۵۶۶۶۷۶۸۶۹۷۰۷۱۷۲۷۳۷۴۷۵۷۶۷۷۷۸۷۹۸۰۸۱۸۲۸۳۸۴۸۵۸۶۸۷۸۸۸۹۹۰۹۱۹۲۹۳۹۴۹۵۹۶۹۷۹۸۹۹۱۰۰

سنڌ جنهن جو صحيح اچار ۱۱سنڌو۱۲ آهي سو شروعاتي طرح انهيءَ نديءَ جو نالو آهي جيڪا الهندن ملڪن ۾ ۱۳انڊس ۱۴۱۵۱۶۱۷۱۸۱۹۲۰۲۱۲۲۲۳۲۴۲۵۲۶۲۷۲۸۲۹۳۰۳۱۳۲۳۳۳۴۳۵۳۶۳۷۳۸۳۹۴۰۴۱۴۲۴۳۴۴۴۵۴۶۴۷۴۸۴۹۵۰۵۱۵۲۵۳۵۴۵۵۵۶۵۷۵۸۵۹۶۰۶۱۶۲۶۳۶۴۶۵۶۶۶۷۶۸۶۹۷۰۷۱۷۲۷۳۷۴۷۵۷۶۷۷۷۸۷۹۸۰۸۱۸۲۸۳۸۴۸۵۸۶۸۷۸۸۸۹۹۰۹۱۹۲۹۳۹۴۹۵۹۶۹۷۹۸۹۹۱۰۰

سنڌوءَ جي ويڪريءَ ماٿريءَ جي ڪاٻي پاسي يعني اوڀر کان هندستان جو وسيع ريگستان ٿر آهي. ۱۱جنهن ۾ لاڳيتو ٽي سؤ ميل سج تي سج آهي ۽ جيڪو هري هري چڙهندو ۱۲وڃي ابو ٽڪريءَ ۽ اولائي ٽڪرن تي کٽي ٿو. ۱۳جمڙائوءَ جي مند واريءَ ويڪرائي ڦاڪ جي ڏکڻ کان ويندي ڪڇ جي رن تائين ٻنهي علائقن جي وچ وارو ٽڪرائين واضع ۽ چٽو آهي جيئن سمنڊ جو ڪپر واريءَ جا دڙا ائين اوچتو ترور ٿين ٿا جيئن ڪنهن سڌي سنوائي ميدان ۾ چين جون قطارون پريان اُتر ۾ واريءَ جون پٽون ڪڇي ۾گهڙي اچن ٿيون ۱۴۽ سنڌوءَ جي لپٽ وارياسي علائقي ۾ ڪافي اندر تائين هلي وڃي ٿي. ۱۵اهڙيءَ طرح اُنهن ٻنهي ٽڪرن جي وچ ۾ جيڪي طبعي لحاظ کان مختلف ٿول مند وارا آهن اصل ويڇو گهڻي ڀاڱي ميسارجيو وڃي. ۱۱ائين کڻي چئنجي ته ٿلهي ليکي ڪڇي کان ٿر جو ويڇو هن علائقي ۾ ڪجهه وڌيڪ اوڀر ڏانهن آهي. ۱۲ڏاکڻي ۽ اترئين ڀاڱي ۾ وارياسي جي سنڌي جو هيءُ فرق ڏکڻ اولهه جي جوماسي جي ٻل نيل ۽ گهاٽيءَ واديءَ جي ڪري ڦرندو گهرندو رهي ٿو. ۱۳ساڄي يا الهندي پاسي کان اصل سنڌ جون حدون انهن ڪڪرائيل ماٿرين جي چيڙي جي سنوت ۾ نظر اينديون ۱۴جيڪي بلوچستان جي اندر ڦلهجي ويندڙ ٽاڪرو علائقي تائين هليون وڃن ٿيون. ۱۵پر حقيقت ۾ ان مٿانهين پٽ سان هڪدم اڳوڳل زمين ٽڪرين

تان وهي آيل لت منجهان ټهيل آهي]] اها سندوۍ جي لت کان بلکل نړالي ټټي ټي]] اهو تر جنهن کي مکاني طرح [[کاچو]] سڏيو وڃي ٿو ؛ گهنې پاڻي سوڙهو آهي سو سليمان جبل ۽ يولان لک کان ڏکڻ طرف ويندڙ جبلن جي وچ ۾ ډيگهه ۾ وڌندي کيترن هزارين چورس ميلن جو علائقو ٺاهي ٿو]] ان جو جيڪو پاڻو سندوۍ واري کڇي کي ويجهي ۾ ويجهو آهي سو جيڪي مٽي ۽ جهڙي ۽ مٽي ۽ جو تراکڙو بيابان آهي جتي سبزو ۽ ساوڪ نه هئڻ جي برابر آهن]] اهو بيابان هڪ قدرتي روڪ آهي اهڙي ئي اڏول جهڙا آهي جبل جيڪي ان طرف جون بھون حدون ٺاهين ٿا]] ان بيابان جي ڪري ئي کڇي۽ جو هي علائقو گھڻو ڪري سياسي طرح ڏکڻ اوڀر وارين ايراضين جي بدران اُتر وارين ايراضين سان لاڳاپيل سمجهيو رهيو آهي]] سنڌ جي کڇي جي اولهه ۾ جيڪو جابلو ٽڪرو آهي سو بيهڪ ۾ اوڀر واري ريگستاني ٽڪري سان عجيب مشابھت رکي ٿو]] پراڻي۽ ترتيب سان]] يعني اتريون پاڻو کڇي۽ جي چيڙي کان ويندي منڇر تائين بظاھر ان پُکَل کوٽ ٺاهي ٿو جڏھن ته منڇر کان ڏکڻ طرف ڌار ڌار ٽاڪرو چپر نظر ايندا جن جي وچ ۾ سٽين پٽ جون ايراضيون آهن ۽ سمورو تر ڏکڻ ڏانھن هلندي هوريان هوريان ويڪر ۾ وڌندو ۽ اُچار ٿي۽ ۾ گھڻو وڃي ٿو ؛ اولهه پاسي ڪا ظاهري حد ٺاهيندو نظر نٿو اچي]] انهي۽ پاسي وڌندي حب ندي ۽ ڪي ننڍيون ٽڪريون اُڪري اسين لس جي ميدان ۾ پهچون ٿا جيڪو سمنڊ جي ڪپر کان سانڀڪو ميل اُتر طرف هليو وڃي ٿو ۽ جنھن جي وڌ ۾ وڌ ويڪر انهي۽ مفاصلي جي اڌ جيتري ٿيندي]] اهو ميدان پورالي ندي۽ ۽ ڪن ننڍين نين جي آندل لت منجھان جُڙيو آهي]] مٿي چاڻجل کڇي۽ جي ميدان وانگر جنھن سان اهو گھڻي مشابھت رکي ٿو ڪڏھن ڪڏھن سياسي طرح سنڌ سان لاڳاپيل پر گھڻو ڪري ان کان ڌار رهيو آهي]] هي۽ انھن علائقن جو مختصر بيان آهي جن جون ڪڏھن ننڍيون ڪڏھن وڏيون ايراضيون ان سر زمين سان شامل رھيو آھن جنھن کي سياسي طور [[سنڌ]] جي نالي سان ياد ڪيو وڃي ٿو]] ائين چئي سگھجي ٿو ته طبعي لحاظ کان سنڌ جي اوڀر وارا وارياسا پٽ راجپوتانا جو ۽ اولهه وارا ننڍا ٽڪر بلوچستان جو حصو آهن]] تحقيق الهندي ڪوهستان يعني ڪاڇي جا ۽ اڀرندي ريگستان يعني ٿر جا رهواسي [[سنڌ ڏي هلن]] جي ڳالهه ڪندا آهن]] هنن وٽ سنڌ جي معنيٰ اهائي اصل واري آهي يعني اهر سر زمين جنھن کي سنڌو ندي۽ ٺاهيو ۽ سدا تائيو آهي]] اڄ جيڪو پرڳڻو ان نالي سان اسان جي سامھون آهي تنھن جي بيهڪ [[ڊگريون [[مٺ ۽ [[ڊگريون [[مٺ اُتر ويڪرائي ڦاڪ ۽ [[ڊگريون [[مٺ ۽ [[ڊگريون [[مٺ اوڀر ڊگھائي ڦاڪ جي وچ ۾ آهي]] شروع شروع ۾ جيڪي انگريز سنڌ ۾ آيا هئا تن کي ان کي [[ننڍو مصر]] سڏيو هو]] جيتوڻيڪ هاڻ اسان کي ان تشبيھ تي مٿيان لکي سگھي ٿي چو ته سنڌ تهذيب کي مصر کان عمر ۾ ايترو ننڍو سمجهيو ٿي ويو تڏھن به نيل ۽ سنڌو۽ جي هيٺانهين ماٿرين جي وچ ۾ حيرت جهڙي مشابھت آهي]] ٻنهي ۾ ساڳيا ئي ٿي پوو وڇوٽ ٽڪرا ٻُٽ ٽڪر ڪڇو ۽ وارياسو ساڳي ۽ ترتيب ۾ ساڄي کان کاٻي ڏسڻ ۾ اچن ٿا]] ٻنهي ۾ وچ واري ۽ ماٿري۽ جي زرخيزي۽ جو دارومدار برسات تي نه پر سالياني ٻوڏ تي آهي]] آبهوا ۽ زمين جي خيال کان ٻنهي ملڪن اندر نباتات ۽ حيوانات جي جيتري هڪجهڙائي آهي تيترو فرق ٺاهي]] ڪو سنڌ واسي موٽر رستي سونڀڙ کان قاهري ۽ اتان نيل ڊيلٽا جو ڪجهه پاڻو ٺٽاڙي لبيا جي ريگستان اندر ويندو ته کيس منزل بمبزل ايتري مشابھت ڏسڻ ۾ ايندي جو هو سمجهندو ته ريل تي ڪراچي۽ کان حيدرآباد رستي مارواڙ پيو وڃان]] البت کيس نيل ڊيلٽا کان مٿي وارو تر سنڌو ماٿري۽ جي ڀيٽ ۾ ڪجهه سوڙهو لڳندو]] ۽ حقيقت به اهائي آهي]] حيدرآباد جي ويڪرائي ڦاڪ کان مٿي ٽن سون ميلن تائين درياهه سان گوٺي ڪند ٺاهيندي ڪيتريون به مايون ڪبيون نه ڪٿي به سنڌو ماٿري۽ جي ويڪر سٺ ميلن کان گهٽ نه ملندي]]

اباسين سبلاڊ د کوٽر ولايت د ونبور ولسوالۍ په يوه روښن فکړه پښتنه کورنۍ کې له نن نه ۲۵ کاله مخکې دې نړۍ ته سترگې پرانيستي]] کله چې افغانان جگړو وځپل او دې ته يې اړ کړل خو د سر پنا لپاره له هېواده بهر لاړ شي د سبلاڊ پلار هم دې ته اړ شو چې گاونډي هېواد پاکستان ته کډه وکړي]] د ورکټوب خاپوړي بي بې هلته وکړې او له هغې وروسته يې پلار د يو ښه را تلونکي د جوړولو په خاطر په يو ښونځي کې ورته داخله واخېسته]] کله چې د ښونځي له لومړي پړاوه ووت يعنې د منځنۍ ښونځۍ يې پيل شو ورسره يې په ښونځي کې د معارف پېژندې ستاينې او داسې نورې ترانې نغتمونه او د نورو شاعرانو شعرونه به يې د سپيچ په سر ويلی]] کله نا کله به يې د سپيچ نطاقې هم کوله چې د ښي کارکردگي له امله يې ښوونکوي د يو تکړه او با استعداده شاگر په سترگو ورته کتل]] د ورځو په تېرېدو سره اباسين سبلاڊ په د ترانې په گروپ کې لا پرمختگ وکړ د ترانې سرينم او له هغې وروسته د بول سپيچ کنترولولوونکی او جوړونکی شو]] له هغه وخته يې دې شعر له لوستلو سره ډېره مينه پېدا شوه د ډېرو ښاغلو شاعرانو شعرونه به يې لوستل او خوند به يې ترې اخيسته]] په همدې ترتيب يې ښونځی تر دولسم ټولگي پورې ورساوه او د فراغت سند يې تر لاسه کړ]] کله چې بېرته خپل گران هېواد افغانستان ته را ستانه شول د پخوا په څېر يې له شعر او شاعري سره مينه وه د سندرو اوږېدلو ته به يې هم ډېر وخت ورکاوه]] د وخت په تېرېدو سره يې په رسنيو کې کار پيل کړ]] د نورو کارنو ترڅنگ يې ځينې تفريحي خپرونې او ورسره يې د شعرونو په ډيکلومه کولو کې هم ونډه اخيسته]] د شعر په ډيکلومه کولو کې ډېره ښه وړتيا لري خداى ج ورته د ښې څېرې سره ښکلې ځوانۍ او ښکلۍ اواز هم ورکړى چې د اواز او ليدلو مينه والو يې خورا زيات دي]] له همدې ځايه وو چې د شعر او شاعري ډگر ته يې را ودانگل ډېرې شعرونه او غزلې يې وليکلې خو په وينا يې زړه يې پرې اوږه نه دي ځينلې خو يې د کتاب چاپلو لپاره انتخاب کړي]] خو اراده لري چې په راتلونکي کې به ضرور چاپ شوي اثار ولري يوازې دومره وخت پاتې چې خپل شعرونه د شعر په نگر کې وټلي او تل شاعرانو او استادانو ته وښايي]] د هغوي د خوښې مطابق به انتخاب کوي لوستونکو او مينه والو ته به يې وړاندې کوي]] د تلویزيون په پرده ډېر ځله د شعر په ډيکلومه کولو او نورو تفريحي خپرونو په وړاندې کولو سره ليدل شوی]] له اټک کاري سره يې ځانگړې مينه وه چې دې مينې او علاقې تر دې را ورساوه چې بايد په راتلونکي کې په فلمونو او ډرامو کې هم کار پيل کړي او فعاله ونډه پکې واخلي]] له فلمي ستورو او د هغوي له حرکتونو سره يې زړه پورې توب خورا زيات وو هميشه به يې هڅه کولا له ځانه سره داسې اکونه وکړي خو په دې مطمئن شي چې کولای شي په فلمونو او ډرامو کې هم کارو کړي ليدونکو او ننداره کوونکو ته ځان د يو تکړه اکر په ښه رو وپېژني نه يوازې فلمونو او سريالونو سره مينه يې وه ورسره د روانو حالاتو انځورونو هم دې ته و هاخواه چې بالاخره د فلمي حرکاتو په لوبولو سره هېواد الو ته د وخت انځورنه روښانه کړي او د خلاصۍ لارې چارې يې ورته په گوته کړي]] سبلاڊ له دې وروسته په پېښور کې د په دوه ډرامو کې کار وکړ دا چې د کار کولو او شونديگ پايلې يې تر ډېره ورته مشيتي وې د ليدونکو لخوا ورته د ستاينې صحنه څرگنده شوه ښه به جوړت سره يې وويل چې زه به نور د فلم په جوړولو کې هېڅ څند نه کوم]] د ملاله او سوره په نامه يې په دوه تلویزيوني سريالونو کې کار کړى په ليدو يې په مينه والو کې خورا زيات والې را غلی]] له دې وروسته يې د ښه کار په پايله دا ورته څرگنده شوه چې اوس کولای شي په هر ډول فلم کې هره صحنه چې ورک ول کيږي په برياليتوب سره يې تر سره کړي نه يوازې دا چې په سمه توگه به يې ترسره کړې وي]] ورسره به د مينه والو لخوا ډېر وستايل شي]] اباسين سبلاڊ وايي تر اوسه د افغانستان د سينمائي فلمونو لپاره هېڅ کار نه دی شوي سبلاڊ هيله لري خو په را تلونکي کې د خپل هېواد سينما ته هم پام وکړي خو د نورهېوادونو په شان زمونږ د فلم هنر هم وده وکړي]] اباسين سبلاڊ چې غواړي يو تکړه او مشهور فلمي ستوری شي د تلویزيوني سريالونو سره زياته علاقه لري چې پکې ولوبېږي]] په سينمائي فلمونو کې لوبېدل خو ورته د خوب ريښتيا کېدل ښکاري او هڅه کوي خو په هر قيمت چې وي په سينمائي فلم کې د يو غوره اکر په ښه کار وکړي]] په را تلونکي نژدې وخت کې به يې دې وتوانېږي چې د افغانستان لپاره هم سينمائي فلمونه جوړ کړي]] سبلاڊ په دې هڅه کې دی چې څنگه وکولای شي د افغانستان سينما ته وده ورکړي]] او په را تلونکي کې په افغانستان کې د ښه سينمائي فلمونو ننداره کول پيل او ډېر مينه والو را پېدا کړي]] د نومړي د خوښې فلموي ستوري په هندي فلمونو کې شاراوځان او په پښتو فلمونو کې جهانگير خان په گوته کوی]] د هغوی ټول اکونه ورته په زړه پورې دي کله يې چې نوی فلم را شي د دوی په خاطر يې ضرور گوري خوند او پند ترې اخلي]] او کولای شي په ډېر کم وخت حتی په يوځل ليدو هم د دوی تقليد له ځانه سره وکړي]] خو اباسين سبلاڊ وايي]] دا يې يو لوی ارمان دی چې په فلمي نړۍ کې د ستوري په شان وځلېږي او مينه وال يې د اوس په پرته لا زيات شي]] ورسره د تمثيل په بارک کې هم ډېره خوښښې ښيي او وايي]] که وشول په را تلونکي وخت کې به د خپل تمثيل کولوو ته لا ډېر وخت وکړی]] سبلاڊ اوس په شمشاد تلویزيون کې ځينې تفريحي خپرونې په مخ وړي چې زياته برخه يې په کې د تمثيل کول دي او دی هم له تمثيل کولو سره ډېره مينه لري د داسې تمثيل کولو وړتيا لري چې ډېرې تمثيل کوونکي او د تمثيل مينه وال به يې ځای و نه نيسي]] په اوس وختو کې يې ډېر وخت تمثيل ته ورکړی]] نه يوازې تمثيل او فلم جوړلو سره مينه او علاقه لري ورسره د گڼ شمېر شاعرانو ښکلي نظمونه غزلې او شعرونه هم ډيکلومه کوي چې په دې سره يې لا د اواز مينه والو په څو برابره زيات شوي تل هڅه کوي داسې انتخاب وکړي چې له احساس ډک پيغام ولري تر ډېره يې خلک خوښ کړي لومړی پرې د ده او بيا د اوږېدونکو او مينه والو زړه پرې اوږه وځښي]] د شعر په ټوله مانا ترڅ او ډيرايڼ غور کوي]] ښه په شوق يې له ځانه سره په څو څو خله تکراروي کله چې په دې وپوهېږي چې اوس يې اوږېدونکي د زړه له تله خوښوي بو ډول اثر پرې کولای شي]]

مخکې له دې چې انتخاب يې کړي له هغه شاعرانو ملگرو سره پرې مشورې کوي چې په شعر او شاعري ډېر ښه پوهيږي د هغوی په انتخاب او بيا يې د ويلو ترڅ په خپله رونه برابرېږي په داسې انداز يې وايي لکه څرنگه چې د شعر له لوستلو سره ښايي ډېر زيات شعرونه يې ډېکلمه کړي چې اخر په نامه ډېکلمه کړی شوی شعر يې ډېر زړه جپوئکی او د دې د ښې وړتيا ټاکنی دی د دې شعر ډېکلمه يې مينه والو او اورېدونکو څه خپل شان اغېز وکړ ډېرو خلکو د يو رېښتني پېښې ليدل انځورول او څورا مينه يې ورسره پېده کړه دپته ورته ډېر نور شعرونه يې هم په ډېر لږ او مناسب انداز سره ډېکلمه کړي چې هر يو يې خوند يې د يو بل په پرتله زيات دی له خلکو په زړونو کې يې ځای نيولی او د بيا ځل اورېدو لېوالتيا يې ښي همدا دی چې ډېری شاعران د افغانستان جنگ له ابايسن نه سره شري کي او بيا چې دی په ښه پرتله کولای شي د تېرو بدمناوو وخښو اوښو مينه والو ته په ښه شان سره ورنښي کړي دا ورته وښايي چې دغې ناخوالو افغانان څنگه کړولي ورسره دا هم ورته ښايي چې څنگه کولای شو دې جنگ جگړه ته د پای نکی کېږدو او سوله راولي لکه مخکې چې مو يادونه وکړه ابايسن سېلاب هم فلسي ستوری دی ورسره يو تکړه سندرغاړی هم دی د سندرو ويلو پوره وړتيا لري خو دا چې تر اوسه يې ډېرې کمې سندري ويلي علت يې د وخت نشتوالی ښي دا چې په رسنيو کې هم کار کوي ورسره شاعر او ډېکلمه کوئکی هم دی نه شي کولای په يو وخت کې ټول کارونه سرته ورسوي که څه هم معلومښت يې يې ورته جوړ کړی وي خو وايي چې د رسنيې چارو د راتياوېدو له امله د سندرو ويلو نه رسنی ته شي کولای ځوان شاعر ظاهر شر صایي يو ټنگلی غزل يې په خپل څوار اوږ او د موسيقۍ په ساز او سره سړه پوښلې اورېدونکو ته وړاندې کړه د سندرو په هنر کې همدا سندره وه چې سېلاب يې په يو ستر شهرت وناوړه دا غزل چې شر صيب په کوم انداز لېکلی او څه انځور يې پکې نغښتی سېلاب بيا اورېدونکو ته داسې روښان کړی چې په همغه انداز چې شاعر په غوښتل زمزمه کړی چې مطلبه يې داسه د ځواني دې راته وخوړه لونکه ځوانيمرگه غنم غونډي رېمې يې رنگه بنگه ځوانيمرگه کله چې خلکو دا سندره واوږېد په زړه کې يې د ابايسن سېلاب د دې هنر د پرمختگ لپاره هيلې زياتې شوې داسې را ټوکي يې ورته انتخاباوه چې نوموړی به په ډېرو سندر غاړو کې د غوره سندرغاړي لقب خپل کړي شاعران او هنر مندان يې د دې لومړي قدم په اخيستو داد ورکوي که دی لا د خپل دې هنر نه وخت ورکړي يې له شکه چې هنر يې وده وکړه پرمختگ به کوي او خپلو اهدافو ته به ډېر زړ ورسوي هڅه خوب چې يې د دې هنر په اړه ليدلې ويل تر ډېره يې په تعبير نه ورژنډ شي خپله پوره به شي ابايسن سېلاب ۲۵ کاله عمر لري او اوس لا نورې ځوان دي واده يې نه دی کړی خو بيا هم په خپل هنر کې د پرمختگ لپاره يې پلار او وروند ډاډگېر نه ورکوي او تشويق يې

تەۋرۇزىمىلىقنىڭ ئىسىل تەننىيۇ بايرىمى تەبىئەت بايرىمى ئەمگەك بايرىمى تەنھەرىكەت بايرىمى تەدەبىيات ۋە سەنئەت بايرىمى قاتارلىق كۆپ مەنبەلىك مەدەنىيەت بايرىمى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئەڭ قەدىمىي ئىجتىمائىي مەدەنىيەت ھادىسىسى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ دۇنيادا مىلادىي قۇربان ھېيت چاغان قاتارىدا سايلانغان تۆت چوڭ بايرىمنىڭ بىرىدۇر.

تەۋرۇز بايرىمىنىڭ ئىران ۋە تۇران دىيارلىرىدا يېڭى يىل بايرىمى سۈپىتىدە ئۆتكۈزۈلۈۋاتقىنىغا ۱۱۱۱ يىلدىن ئاشقان بولۇپ ، بۇ بايرامنى ئۆتكۈزۈۋاتقان مىللەتلەرنىڭ نۇپۇسى ھازىر ۱۱۱۱ مىليوندىن ئاشىدۇ . تۈرۈز بايرىمى ئۆتكۈزۈۋاتقان مىللەتلەردە شەكىللەنگەن تۈرۈز مەدەنىيىتى ئاشۇ مىللەتلەرنىڭ ماددىي مەدەنىيلىك بىلەن مەنىۋى مەدەنىيلىكىنىڭ تەرەققىياتىغا تۈرتكە بولۇپ كەلمەكتە .

ئېلىمىز دە قەدىمىي ۋە ئەنئەنىۋىي مىللىي باياملارنىڭ بىرى بولغان نورۇز بايرىمىنى ئۆتكۈزۈش ئۇيغۇر قازاق قىرغىز- تۈزبىك تاتار تاجىك قاتارلىق قەدىمىي مىللەتلەرگە ئورتاق.

تەجدادلىرىمىز قۇياش ئېقادىچىلىقى دەۋرىدە ☀ قۇياش ھارۋىدا ئۆلۈتۈرغان ئىلاھ. بىزگە كۆرۈنىدىغىنى ھارۋىنىڭ چاقى ☁ ئىلاھ كۈندۈزى ئاسماندا مېڭىپ بىزنى يۇرتىدا كېچىسى يورۇڭ تېگى بىلەن يورۇڭ تېگى ئۈز بىر چېچىك تۇيۇدۇ ☀ ئۈز بىر تېگىدىن ئۆتكۈچە جىن ☁ ئالۋاسىلار بىلەن ئېلىشىپ چىك قىلىدۇ ☀ دېگەن نەپىسكە ئىشەنگەن ۋە كېچىسى گۈلخان يېقىپ قۇياشنىڭ كۈتۈرۈلۈشىنى ئېلىپ گۈلخاننى دايرە قىلىپ ئۇسۇل ئويلاپ ئىبادەت قىلغان. كېيىن ئىبادەت ۋاقتىنى تەدرىجىي قىسقارتىپ ☀ تاشلىق ☀ كۈنى بەش كېچە بىلەن كۈندۈز تەڭلىشىدىغان كۈنگە توغرىلىغان ☀ ئۇنىڭ بىلەن ئەنئەنىۋى تەدرىجىي ھەم ئۆزۈز بايرىمى شەكىللەنگەن

تۇرۇرۇز بېشى يىل بايرىمىدۇر. ئەجدادلىرىمىز نورۇزنى قۇتۇق كۈن دەپ بىلىپ زور تەنتەنە بىلەن تۈگۈزۈشكە ەدەلەنگەن. نورۇزنىڭ كىرىش ۋاقتى شەمسىيە كالىندارى بويىچە يىل ئاخىرلىشىپ بېشى يىل كىرگەن كۈنگە مىلادى كالىندارى بويىچە ئاينىڭ كۈنى بىنى كۈن بىلەن ئون ئەگەشكەن كۈنگە توغرا كەلىدۇ. شۇڭا ئەجدادلىرىمىز بۇ كۈنى يىل بېشى قىلىپ تاللاپ تۇرۇشقا نورۇز بېشى كۈن بىل بېشىلانغان كۈن. كۈن ئات قويغان.

تۇغۇغا چىقىش مال ۋاراقلىرىنى كۆكلەمگە كۆچۈرۈش تېرىقچىلىققا ئېرىشىشنى ئاۋۋال ئىش ئۈنۈمىگە ئۇششۇق بېرىكتە تۇرمۇشىغا ئاساسلىق بىخەتەرلىك بۇ بايرامنى تەنتەنىلىك ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلىكەن.

دۇرۇز دەپمەن ۋە گۈزەللىك بايرىمىدۇر. بۇ ئەينەت قىلىقى ئۇيغۇسىدىن ئۇيغىنىپ جانلىق شىقا باشلىغان. ئەگەر سۈيى ئېقىپ تاغ ۋادىلىرىدە دەرىخىلەر كۆكتىرىكىگە باشلىغان كىشىلەرگە يېڭى مائارىپنى ئۆمىدى بەخش قىيىلگەن مەزگىلدۇر. شۇنداقتىمۇ ئۇزۇن بايرىمى ئۆتكۈزۈلگەنلىكىدىن ئىبارەتتۇر. زوقلىقىش ئەينەتنى گۈزەللىشتۈرۈش ئۈچۈن ئەينى يازنى كۆچەت قىلىپ ئورمانغا يېزا قىلىش ئادىتى ئىكەن.

ئەنۋۇر ئەمگەك بايرىمىدۇر، نۇرۇزدا ئاۋام سەپەرۋەر قىلىنىپ بېتىز-بېرىقلار باغلار يوللار ھويلا ئاراملار تۈزەشتۈرۈلىدۇ ئەيىازلىق
بېرىلمىغا ئۆتۈش قىلىنىپ ئىشلەپچىقىرىش ئەمگىكى ئەۋجىگە چىقىدۇ.

دۇرۇز تەھدىكەت بايرىقىدۇر. ئۇزۇر كۈنى كەڭرى مەيدانلاردا بەلۋانلار چېلىشقا چۈشۈپ تۇرىۋىتىشكە تاپشۇرۇلۇپ ۋە مەردلىكىنى سىغىسا دىيارلاردا چەۋەندىلار بىلەن ئۇلار تارىشقا چۈشۈپ ئۇچقۇر ئاتلىرىنى كۆز كۆز قىلىشىدۇ. دارۋازا مۇنەللىققە تارىلىغان دارغا چىقىپ مەدارەت كۆرسەش بايرىق ئاچىلار ياۋىز كاتىلىرى قوچقار خوراز ۋە كەلىك سوقۇشۇرۇش. ئىت تاششۇرۇش قاتارلىق جابدانلار ئويۇنلىرىنى ئۇيۇشتۇرۇپ ئاۋاسىك كۈلۈش دۇر.

[illegible]

بۈيۈكنى كۈندە نورۇز نامان ئېسىنەنلىكىنى سالامەتلىكىنى مەمۇرىيلىق تاسابىشلىقىنى ئاقىللىق ئۈمۈلۈكىنى تەشەببۇس قىلىدىغان ماھىر چەۋەندارلارنى ئىلھامى قاپتاپ تۇرىدىغان شائىر قوشاقچىلارنى ئاللايدىغان بالايدىغان ناخشا مۇزىكا ئۇسۇل ۋە ئىرقىچىلىقلار بىلەن كوئۇل تاجىدىغان بېيلىقلارنى كۆرەك قىلىدىغان مۇقىملىق قوغداپ ۋە تەييارلەۋەرلىكىنى ئۇرىغىنىدىغان كىشىلەرنى ئىلىم-پەننى پەنكە تۇتۇپ، ئىناق چەمبەت بىر پائالىيەت قىلىشقا يېتەكلىگەن بىلەن كۈچ ئىلھام توپلاپ ئىشقا پۇختا ئاتىلىدىغان خاسىيەتلىك كۈن قالدۇ

تەنتەبىلەردىن قارىغاندا بۇ بايرامنىڭ ۋاقتى ئىككى ھەپتە يەنى ۱۱ كۈن قىلىپ بەلگىلەنگەن ھازىر كۆپرەك رايونلاردا ئۈچ كۈن ھېسابىدا ئۆتكۈزۈلۈۋاتىدۇ ۱۱

❖ ئەسەردىلا ياۋروپا ئالىملىرى تەرىپىدىن «يەك پولى» دەپ ئاتىلىشقا باشلىغان. ھازىر شۇنداق دەپ ئاتىلىش ئادەتكە ئايلانغان

❖ قەدىمكى چاغدا ئاسىيا بىلەن ياۋروپا ئارىسىدىكى قۇرۇقلۇق قاتناش يولى ناھايىتى ئۇزۇن ئارىخقا ئىگە. مانا شۇ يول توغرىسىدا قەدىمكى چاغدىلا جۇڭگو تارىخچىلىرى ۋە يۇنان رومانلىملىرى مەلۇمات بەرگەن

سىماچىن مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن تۇغۇلغان ۱۱۱۱ تارىخى خاتىرىلەردە ناملىق ئەسىرىنىڭ پەرغانە ھەققىدە قىسە ۋە سەنگو مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى تۇغۇلۇپ ۱۱۱۱ يىلى تۈگەن ۱۱۱۱ ۋەخەن سۇلالىسى يىلنامىسى غەربىي رايون ھەققىدە قىسە بايلىرىنى بازاغاندا مىلادىدىن ئىككى نەسىر بۇرۇن غەربىي رايونغا ئىككى قېتىم كېلىپ كەتكەن ۱۱۱۱ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بىر قېتىم ۱۱۱۱ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بىر قېتىم ۱۱۱۱ ۋەخەن سۇلالىسىنىڭ ۱۱۱۱ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىلى بۇرۇنقى چاغىدىن رايون مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۱۱۱۱ پادىشاھى خۇدۇد ۱۱۱۱ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇنقى چاغىدىن مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇنقى چاغىچە پادىشاھ بولغان ۱۱۱۱ غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ ئەھۋال ھەققىدە بەرگەن مەلۇماتىدىن پايدىلانغان ۱۱۱۱ جۇڭگودىكى ئەنە شۇ قەدىمكى تارىخى يىلنامىلىرىغا ئاساسلانغاندا دۇنيانىڭ شەرقىدىن غەربىگە بارىدىغان خەلقئارا قۇرۇلۇق قاتناش يول خەۋىنى ۋە شىمال يول دەپ ئىككىگە بۆلۈنگەن ۱۱۱۱ قەدىمكى چاغدا شەرقى ئاسىيا بولسا چوڭ دۆلەتلەرنىڭ بىرى بولغان جۇڭگودىكى پادىشاھى ۱۱۱۱ ھازىرقى شىمالدىن ۱۱۱۱ غەربىي روم ئېمپىرىيىسىگە بارىدىغان يول كەندۈكى خېشىي كادىزىل تارقىلىق داتتا ۱۱۱۱ دۇڭخۇاڭ غا ئېلىپ كېلىدۇ ۱۱۱۱ داتاشادىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا يول ئىككى تارمىغا بۆلۈنىدۇ ۱۱۱۱ بۇ ئاچا يولىنىڭ بىرى داتاشانىڭ غەربىي شىمالىدىكى لولان تارقىلىق لوپنورغا تۇتۇپ قارا قۇرۇم تەبىئىيلىرىنى تاللاپ خوتەن دەرياسىدۇر ۱۱۱۱ خوتەندىن چىقىپ غەربىي شىمالغا قاراپ ماڭغاندا بارىدىكە بارىدۇ ۱۱۱۱ تاندىن كېيىن بايىر تاغلىرىدىن ئېشىپ ئافاقىستاننىڭ بىر ھەشخان تارقىلىق نامۇ ۋادىسىغا بارىدۇ ۱۱۱۱ بۇ يەردىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا ئىران ئىراق تارقىلىق بۇيانىستانغا بارىپ بولىدۇ ۱۱۱۱ ساندىن شىمال خەۋىنى بىر دەپ ئېلىنىدۇ ۱۱۱۱

دەشاداندىى غەرىپكە قاراپ ماڭغاندا ئىككى ئاچىغا بۆلۈنگەن يولىنىڭ يەنە بىرى لولاننىڭ شىمالىدىن ئۆتۈپ قۇتۇلغان ئېلىپ بارىدۇ. ئاندىن كېيىن قۇتۇلمىدىن ئۆزىگە ئۆتۈپ تەڭرى تاغلىرىنىڭ جەنۇبىيىنى ئىزمىسىنى بويلاپ غەرىپكە ماڭغاندا قارا شەھەر كۆپ قاسۇ تارقىلىقى قەشقەرگە بارىدۇ. قەشقەردىن چىقىپ غەرىپكە ماڭغاندا پامىر تاغلىرىنى ئېشىپ پەرغانە سوغدى خاراھىسى ئۈستىگە ئېلىپ چىقىپ كېلىپ كېيىن خەنزۇغا ئېلىنىپ قېلىشقا چۈشۈرىدۇ. تارقىلىق ئانا تالار مەملىكىتىگە كەلسە دېڭىزنىڭ غەربىي شىمالىدا بارىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن خەنزۇغا قاراپ مېڭىپ ئىرانغا ئۆتۈپ غەرىپكە بۇزۇلۇپ ماڭغاندا مەسۇپنامىگە ئىراقنىڭ دىڭىزى ۋە فىرات ۋادىسى تارقىلىق بۇيانىغا سىڭماق بارىدۇ. بۇ يول ئىشمالى بىلەن دەپ تالىدۇ. مانا شۇ يۇقىرىدا ئىلغا ئېلىنغان يوللارنىڭ ئاساسىي ئۆتۈشلىرى ھۇنلار دەۋرىدىن ئېتىبارەن بىر تەرەپ بىلەن ئۆزگەرتىلگەن. ئۇيغۇرلار ۋە ئۇلارنىڭ قېرىنداشلىرى پاشايىدىغان رايونلاردا تارىم ئويمانلىقىنى ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا غەربىي ئاسىيادا ئىدى. ئۇچۇرچاق ئېتىقاددا ئاسىيانىڭ شەرقىدىكى دۆلەتلەر جەنۇبىدا چاۋشيەن جۇڭگۇ بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى ئىشلىتىش ئىشلىتىش مەدەنىي سىياسىي ئالاقىلارنى باغلايدىغان خەلقئارا سودا يولىغا ھۇنلار تۈركلەر ئۇيغۇرلار ھۆكۈمران بولۇپ كەلگەن. خەلقئارا سودا يولىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن جۇڭگۇ بىلەن ھۇنلار ئارىسىدا تۈركلەر بىلەن ئىران ئارىسىدا ئۇيغۇرلار بىلەن ئىتەق خانلىقى بارىدەك ئۇرۇشلار يۈز بەرگەن.

[illegible]

يۇنان بازغۇچىسى ماريۇس ۋىلايىتىنىڭ بىرىنچى ئەسىرىدە ياشىغان ۋازغان ئەسىرىدە مائىس ئىگىلىگەن ماتېرىيالدىن پايدىلىنىپ، ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا سودا بولىشى توغۇشۇرغان ۋە بۇنىڭ مەشھۇر جۇغراپىيە نامى كىلاۋدى يەنى ۋىلايىتىنىڭ ۋىلايىتىدە ياشىغان ماريۇس بەگكە مۇلاھىزە ئاساسلىق ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا سودا بولىشى تۈۋەندىكىچە كۆرسەتكەندىكى يىغىلمىسىنى كۆرسىتىشچە بۇ يول ئوتتۇرا دېڭىزنىڭ شەرقىي قىرغىقىدىن سىزىرىيە ئارقىلىق ئاسىيا بىلەن ياۋايسى ئىران ئاقغاسنىغا ئېلىپ بارىدۇ ۋىنىدىكى كېيىن ئىشلىغانا بۇرۇلۇپ شام مۇنار ۋە تاش مۇنار ئالدى ئالدى ۋادىسىغا چىقىش جايىدا بولسا كېرەك دىن ئۆتۈپ سىزىرىيە ئىلى ۋە ئۇنچە سۆز بولۇپ بېجەك ئېلى دېگەن بولىدۇ ۋە ئارىم ئوبىمانلىقى ئېلىپ بارىدۇ ۋە بۇ ئالدى يىغىلمىسىنىڭ مەلۇماتى جۇڭگو ئارىخچىلىرىنىڭ مەنۇبىي يول دېگەن بولىغان بولىغا توغرا كېلىدۇ ۋە بۇنىڭدىكى مەلۇماتلار بولار دەۋرىدە ۋىلايىتىنىڭ يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ ۋىلايىتىنىڭ ۋىلايىتى بىلەن ياۋايسى ئىراننىڭ بەگكە مۇلاھىزە

تۈرك خانلىقى دەۋرىدە مىلادىنىڭ ۱۱۱۱-يىلى غوجەۋ شەرقىدىن غەربكە بارىدىغان ھەلقىلار سودا يولى توغرىسىدا جۇڭگونىڭ سۈي سۇلالىسى يىلنامىسى پېچۈ ھەققىدە قىسقىچە مەلۇمات بېرىلگەن. شۇ يىلنامىغا كۆرە دۇنيانىڭ شەرقىدىن غەربكە بارىدىغان يول ئۈچ تارماقتىن ئىبارەت. بۇ ھەقتە يىلنامىدا مۇنداق مەلۇمات بېرىلگەن:

سۈي سۇلالىسى مىلادىنىڭ ۴۴۴ يىلىدىن ۴۷۷ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. ئىك پادىشاھى ياڭدېيىك ۋاقتىدا مىلادىنىڭ ۴۴۴ يىلى بىر يىلىدىن ۴۴۵ يىلىغىچە، غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ سودا ئىشلىرىنىڭ كۆپچىلىكى ھازىرقى گەنسۇدىكى چاڭئىغا كېلىپ چۈشكەن بولسا، شىمالىي رايوندىكى سودا ئىشلىرىنى يۈزگۈزگەن. چىن سۇمۇيىن تەۋھالىسى ھەسپىقا ئالغان ياڭدى پىچو ئالتۇننى شىنشىڭنىڭ چۈڭجۇ ھەربىيلىرىگە سۇندۇ. سۇلالىسى قىلىپ تەيىن قىلغان. مىلادىنىڭ ۴۷۷ يىلى چىن ۋە سۈي ھەربىيلىرى بىرلىشىپ ھەسپىقا ئالغان ياڭدىنى قوغلاپ كەتكەن چەت ئەللىرىنى يوللىدىغان سودا ئىشلىرىنى پادىشاھى ياڭدىنىڭ ئىشلىرىغا ئايلاندۇردى.

[illegible]

شەرق مەلىكىسى توغرىسىدا تەھرىر

[illegible][illegible]

شۈەنجاڭ ھىدو بۇددىزىمىنى ئۇنىڭ شىۋە تەتقىقى قىلىش ئۈچۈن ھىندىستانغا بېرىپ **|| يىل ||** سىلادىنىڭ **|| يىلىدىن ||** **|| يىلىغىچە ||** ئۇلارغا **|| ئۇلۇڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خاتىرىسى ||** دېگەن نەسەرنى بىيەنجى دېگەن كىشىنىڭ باردىمى بىلەن ئۈزۈپ چىققان.

[illegible][illegible]

تالامىش | ھەرق مەلىكىسى | توغرىسىدىكى يالغان رىۋايىتى رەت قىلىش ئۈچۈن قەدىمكى چاغلاردا روملىقلارنىڭ جۇڭگونىڭ يەكەن مەلىكىسى تېخى بىلمىگەن ۋە ئۇنى كۆرمىگەن چاغدا ئۇنىڭ دەسلەپ قايسى خەلقلەر توغرىغا يەكەن ماللارنى بىلىدىغانلىقى ۋە ئۇ ماللاردىن كىيىم كېچەك كىيگەنلىكى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىش ناھايىتى مۇھىم مەسىلە.

[illegible]

ياۋروپالىقلاردىن ئۇنچى قېتىم يىپەك دۆلىتى سىرىسلار دۆلىتى سىرىسىدا مەلۇمات بەرگەن. ئۇ ئۇن ئالىمى كىتىئاس بولۇپ ئۇ مىلادىدىن بىل بۇرۇن سىرىسلار دۆلىتى دېگەن نامنى ئىلغا ئالغان.

يۇنان ئالىملىرىدىن سىخىرابون ساياھەت خاتىرىسى ناملىق ئەسىرىنى يازغاندا مىلادىدىن بىر ئەسىر بۇرۇن تۇلۇغ ئىستىلاچى ئالىكاندىر ماكىدونىكى ئىسكەندەر زۇلقەرنەينىنىڭ مىلادىدىن ۳۳۳ يىل بۇرۇن ئالەمدىن ئۆتكەن مەشھۇر سەرگەردىسى ئۆتىسكىر بىخوسنىڭ خاتىرىسىدىن پايدىلانغان ھىندىستانغا كەلگەن ئۆتىسكىر بىخوس ئۆزى يازغان خاتىرىدە ئۇيغۇرلارنىڭ ئانا يۇرتى بولغان تارىم ئويمانلىقىنى سىرىسلار دۆلىتى ۳۳۳يىچەك دۆلىتى دەپ يازغان ۳۳۳سىرىسلار دۆلىتى ۳۳۳يىچەك دۆلىتى ۳۳۳توغرىسىدا يۇنان ۋە روما بازغۇچىلىرى ئىچىدىن مىلا يىلىچى مارىسىللىخوس بىخولى قاتارلىقلارنىڭ بەرگەن مەلۇماتى بىرقەدەر تەپسىلىراق ئۇ ۋە ئېتىراق ۳

روما بازغۇچىسى مىلا مىلادىنىڭ ۳۳۳ يىللىرى ئۆتكەن ۳۳۳ئاسىيانىڭ شەرقىدە ھىندىلار سىرىسلىقلار سىسىلىكلەر ۳۳۳باشيدۇ ۳ ھىندىلار بولسا جەنۇبتا سىسىلىكلەر بولسا ئەڭ شىمالدا سىرىسلار بولسا مانا شۇ ئىككىسىنىڭ سىسىلىكلەر بىلەن ھىندىلار ۳۳۳ ئوتتۇرا قىسمىدا باشايدۇ۳۳۳ سىرىسلىقلار دۇنيادا ئەڭدىشى تېپىلمايدىغان سەمىمى سادىق ئادەملەر ئۇلار سودا ئىشلىرىغا ئۇستنا بولۇپ سودا قىلغاندا يۈزمۇيۈز تۇرۇپ سۆزلەشمەيدۇ ۳۳۳ماللىرىنى قۇملۇققا قويۇپ ۳۳۳قويۇپ كەينىنى قىلىپ تۇرىدۇ ۳۳۳دەپ بازىدۇ ۳۳۳مىلانىڭ سىرىسلىقلار توغرىسىدا بەرگەن مەلۇماتى ۳۳۳ئەمەلىچەككە دەلمۇدەل ئۇيغۇن كېلىدۇ ۳۳۳بۇنىڭدا دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان ئۈچ مۇھىم نۇقتا بار ۳۳۳مىلا ئېيتقاندىك ىندىستان سىرىسلىقلار ۳۳۳ئۇيغۇرلار ۳۳۳نىڭ بۇرتى تارىم ئويمانلىقىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان ۳۳۳مىلا سىرىسلىقلار سودا قىلغاندا يۈزمۇيۈز تۇرۇپ سۆزلەشمەيدۇ ۳۳۳مالنى قۇملۇققا قويۇپ ۳۳۳قويۇپ كەينىنى قىلىپ تۇرىدۇ ۳۳۳دەيدۇ ۳۳۳بۇنداق ئەھۋال قەدىمكى چاغلاردا تۈركى خەللىرىدە ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەن ۳۳۳ئىلىسىز سودا ۳۳۳نى كۆرسىتىدۇ ۳۳۳مىلا سىرىسلىقلار مالنى قۇملۇققا قويىدۇ ۳۳۳دەيدۇ ۳۳۳مىلا ئېيتقان قۇملۇق تارىم ئورمانلىقىدىكى قۇملۇق ۳۳۳چۆلىنى كۆرسىتىدۇ ۳۳۳جوڭگۇنىڭ ئاساسى ئېررىخورىچىسى بولغان ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتە قۇملۇق چۆل بوق ۳۳۳بۇنى جۇغراپىيىدىن ئاددى ساۋادى بار ئادەملەرنىڭ ھەممىسى بىلىدۇ ۳

تەبىئەتئىشان رىم بازغۇچىسى يىلىچىنى تەبىئەت تارىخى ناملىق ئەسىرىدە ۳۳۳سىرىس دۆلىتى ۳۳۳يىچەك دۆلىتى ۳۳۳توغرىسىدا مەزمۇنى مىلا بەرگەن مەلۇماتقا ئوخشايدىغان مەلۇمات بېرىدۇ ۳۳۳يىلىچىنى مۇنداق دەپ بازىدۇ ۳۳۳سىرىسلىقلارنىڭ ئورمانلىرىدىن يىچەك چىقىدۇ ۳۳۳دۇنياغا مەشھۇر ۳۳۳ئۇلار كىمخاپ تاۋاق دۇرۇدن توقۇپ رومغا ئېلىپ بېرىپ ساسىدۇ ۳۳۳سىرىسلىقلار مۇلاھىم تارىخچاق كېلىدۇ ۳۳۳۳۳يىلىچى پەنە مۇنداق دەپ بازىدۇ ۳۳۳سىرىسلىقلار بويى ۳۳۳تۇرقى جەھەتتە ئادەتتىكى ئادەملەردىن ئېگىز چاچلىرى قىزىل كۈزلىرى كۆك تاۋازلىرى جاڭگىلى كېلىدۇ ۳۳۳چەتتىن بارغانلار ئۇلارنىڭ ئىلىچى بىلمەيدۇ ۳۳۳شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بىلەن سۆھبەتلىشەلمەيدۇ ۳۳۳چەتتىن بارغانلار ماللىرىنى مەلۇم دەريانىڭ شەرقى قىرغىقىغا ئېلىپ بېرىپ سىرىسلىقلارنىڭ ماللىرىنىڭ بېقىغا قويىدۇ ۳۳۳ئەسلىدە بېكىتىلگەن باھا بويىچە مال ئالماشتۇرۇلىدۇ ۳۳۳۳۳يىلىچىنىڭ مەلۇماتىدىن قارىغاندا سىرىسلىقلارنىڭ يىچەك ماللىرى رومغا ئېلىپ بېرىلىپ سېتىلىدىكەن ۳۳۳ئۇنىڭ ئۈستىگە يىلىچىنىڭ سىرىسلىقلارنىڭ شېرقى خۇسۇسىيەتلىرى توغرىسىدا بەرگەن مەلۇماتى ناھايىتى يۇقىرى قىممەتكە ئىگە ۳۳۳ئۇيغۇرلارنىڭ ئاق تەنلىك ئېرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ ۳۳۳جوڭگۇنىڭ قەدىمكى تارىخچىلىرىمۇ ئېرقى جەھەتتىن ئۇيغۇرلارغا بەكمۇ يېقىن بولغان ئويسۇنلارنى ۳۳۳كۆك كۆز قىزىل چاچ ۳۳۳دەپ يازغان بولسا قىرغىزلارنى ۳۳۳چىرايى ئاق سۈزۈك قىزىل چاچ كۈزلىرى كۆك ۳۳۳دەپ يازغان ۳۳۳يىلىچىنى رىم ئات سۆڭەكلىرىنىڭ ئەينى ۳۳۳ئىشرەت كەيپ ۳۳۳ساپاغا بېرىلىپ تۇرمۇشتا چىرىكلىشىپ بايلىقلارنى ھەددىدىن ئارتۇق بۇزۇپ ۳۳۳چېچىپ ئەخلاقى جەھەتتە بەكمۇ بۇزۇلۇپ كەتكەنلىكى ئۇلارنىڭ كىچىدىغان كىيىملىرىنىڭ سىرىسلەر دۆلىتىدىن كېلىدىغان كىمخاپ تاۋار دۇرۇنلاردىن ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ ۳۳۳سىرىسلار دۆلىتىدىن سېتىپ ئالىدىغان يىچەك ماللار ئۈچۈن رىم ئىللالىرىنىڭ ئالتۇن پۇللىرىنىڭ ۳۳۳ئالدىن پۇللىرىنىڭ ۳۳۳سىرىسلىقلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا ھەسرەتلىنىپ مۇنداق دەپ يازغان ئىدى ۳۳۳دۆلىتىمنىڭ ئىللالىرىدىن ھىندىستان سىرىسلار دۆلىتى ۋە ئەرەب يېرىم ئارىلى قاتارلىق ئۈچ دۆلەتكە ھەر يىلى ئاز دېگەندە يۈز مىليون سىخىر كىيىس ۳۳۳رىم ئىللاسى ۳۳۳ئېقىپ كېتىدۇ ۳۳۳مانا مۇشۇ پۇللار دۆلىتىمدىكى ئەرلەر يۇلدەن ئاياللار ۳۳۳ئاق سۆڭەكلەرنى ئەمەكچىنىڭ بۇزۇپ ۳۳۳چېچىپ خەجلىشى ئۈچۈن كېتىدۇ ۳۳۳يىلىچىنىڭ تەبىئەت تارىخى ۳۳۳دىكى مەلۇماتقا ئاساسلانغاندا روما ئاق سۆڭەكلىرى ئۈزلىرىنىڭ ئەينى ۳۳۳ئىشرەت كەيپ ۳۳۳ساپالىق تۇرمۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بولىدىغان يىچەك ماللارنى سىرىسلىقلاردىن ئالغان بولسا دورا ۳۳۳دەرمەك ئۈنچە ۳۳۳ياقۇتلارنى ھىندىستاندىن مەرۋايىلارنى ئەرەبىستاندىن ئالغان ۳

يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك ھەر يىلى روما پۇلىدىن يۈز مىليون سىيىسىخىركىس ۳۳۳رىم ئىللاسى ۳۳۳روما ئاق سۆڭەكلىرىنىڭ ئېھتىياجى ئۈچۈن سىرىسلىقلاردىن سېتىپ ئالىدىغان يىچەك ماللار ھىندىستاندىن ۋە ئەرەبىستاندىن ئالىدىغان دورا ۳۳۳دەرمەك ئۈنچە ۳۳۳ياقۇت مەرۋايىتلار ئۈچۈن سەرپ بولغان ۳۳۳يۇنان ئالىمى كىلاۋدى بىخۇلىمى ۳۳۳جۇغراپىيە ناملىق ئەسىرىدە سىرىسلار دۆلىتى ۳۳۳يىچەك دۆلىتى ۳۳۳ئە تەبىئى شارائىتى قانداق خەلقلەر باشايدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دەپ بازىدۇ ۳۳۳سىرىسلار دۆلىتىنىڭ غەربىي چېگرىسى سىسىيە بولۇپ ئۇ ئىمماۋىس ۳۳۳تېغىنىڭ سىرىدا شىمالى چېگراسى ئامسىز يەر ۳۳۳شەرقى چېگراسىمۇ ئامسىز يەر ۳۳۳جەنۇبىي بولسا ھىندىستاندىكى گانگى دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقى بىلەن چېگرالىنىدۇ ۳۳۳پىخۇلىمى سىرىسلار دۆلىتىنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرىدىغان تاغلار توغرىسىدا مۇنداق دەپ بازىدۇ ۳۳۳سىرىسلار دۆلىتىنىڭ تۆت تەرىچىنى ۳۳۳تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ ۳۳۳ئۇنىڭ ئېررىخورىچىسى ئىچىدە ئىككى چوڭ دەريا ئاقىدۇ ۳۳۳ئۇ دەريالارنىڭ بىرىنچىسى ئۇيغۇرداس ۳۳۳دەرياسى بولۇپ ئۇ تاۋاشىستان ۋە ئامسىران ۳۳۳تېغىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەدىن باشلىنىدۇ ۳۳۳دەريالارنىڭ ئىككىنچىسى باۋىس دەرياسى بولۇپ ئۇكاسىيان ۳۳۳ۋە ئوتتۇرۇ كورخۇس ۳۳۳تېغىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەدىن باشلىنىدۇ ۳۳۳۳۳يۇقىرىدا ئىلغا ئېلىنغان ئىككى دەريانىڭ ئالدىنقىسى ئاقسۇ ياكى قەشقەر دەرياسى كېيىنكىسى ياركەنت ۳۳۳زەرەپشان ۳۳۳ياكى قارىقاش دەرياسىدىن باشقا دەريا ئەمەس ۳

پىخولىمى ئۇيغۇرداس دەرياسىنىڭ بويىدا ئۇيغۇرداس دۆلىتى بار دېگەن ۳۳۳پىخولىمىنىڭ ئۇيغۇرداس دېگىنى دەل ئۇيغۇرلارنىڭ يۇنان ئەلەپپۇزىدا ئېپىلىشى خالاس ۳۳۳يۇنان ئالىمى مارىسىللىخوس مىلادىنىڭ ۳۳۳۳ يىلى ياشىغان ۳۳۳تارىخنامە ناملىق كىتابىدا ۳۳۳شەرقتە سىرىسلەر ئېلى بار ۳۳۳ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئېگىز تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ ۳۳۳بۇ تاغلار بىر ئۇتاش سوزۇلۇپ تەبىئىن توسۇقنى شەكىللەندۈرىدۇ ۳۳۳سىرىلىقلار شۇنىڭ ئىچىدە باشايدۇ ۳۳۳ئۇلارنىڭ يېرى تەكشى كەڭئاشا ۋە باي ۳۳۳غەربتە سېستىيە بىلەن چېگرالىنىدۇ ۳۳۳شەرقىي بىلەن شىمالدىن ئىبارەت ئىككى تەرىپى چۆللۈك ۳۳۳تاغلىرىنىڭ ئۈستى ۳۳۳ئەڭرى تاغلىرى بىلەن پامىر تاغلىرى كۆزدە تۇتۇلسا كېرەك ۳۳۳يىل بويى قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدۇ ۳۳۳جەنۇبىي چېگراسى ھىندى ۋە گانگى دەرياسىغىچە بارىدۇ ۳۳۳تاغلىرىنىڭ ھەممىسى ئېگىز بوللىرى ىنىڭ قىچالىق ئەگرى ۳۳۳بۈگرى كېلىدۇ ۳۳۳تاغلارنىڭ ئارىسى تۈزلەڭلىك ۳۳۳ئۇنىڭ ئېررىخورىچىسى ئىچىدە ئۇيغۇرداس ۋە باۋىس دەرياسىدىن ئىبارەت ئىككى دەريا ئاقىدۇ ۳۳۳سىرىسلەر ئىچ باشايدۇ ۳۳۳ھەربىي قورال ۳۳۳باراق ئۇتمايدۇ ۳۳۳زادى ئۇرۇش قىلمايدۇ ۳۳۳مۇلاھىم باۋاش قوشنا دۆلەتلەرنى پاراكەندە قىلمايدۇ ۳۳۳ئىقلىمى مۆتىدىل ھاۋاسى ساپ پاكىز ئاسماندا بۆلۈت كۆپ بولمايدۇ ۳۳۳قاتتىق بوران چىقمايدۇ ۳۳۳ئورمانلىق ئىختايىن كۆپ ئورمانلىقتا ماڭسا ئاسماننى كۆرگىلى بولمايدۇ ۳۳۳۳۳۳مارسىللىخوس پەنە مۇنداق دەپ بازىدۇ ۳۳۳سىرىسلىقلار ئاددى ۳۳۳ساددا ياشاشقا ئادەتتەكەن ۳۳۳ئۇلار خالى جاپادا ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇپ كۈن ئۆتكۈزۈشنى ياخشى كۆرىدۇ ۳۳۳كىشىلەر بىلەن بېرىش ۳۳۳كېلىش قىلىشنى ئانچە ياقتۇرمايدۇ ۳۳۳چەت ئەللىكلەر چېگرادىكى دەريادىن ئۆتۈپ ئۆ بەرگە يىچەك ياكى باشقا مال تاغلىلى بارسا ۳۳۳كۈزلىرى بىلەن بىر ۳۳۳بىرىگە بېقىشىچلا باھاسىنى توختىتىدۇ ۳۳۳كەپلەشمەيدۇ ۳۳۳ئۇلارنىڭ يەر بايلىقى مول باشقىلارغا ئېھتىياجى چۈشمەيدۇ ۳۳۳۳۳۳يۇقىرىدا ۳۳۳يۇنان ۋە رىم ئالىملىرىنىڭ خاتىرىلىرىدىن كەلتۈرگەن پاكىلاردىن تۆۋەندىكى خۇلاسىنى چىقىرىش مۇمكىن ۳

مىلادىدىن ۳۳۳۳يىل بۇرۇنقى ۋاقىتىدىن تارتىپ ياۋرۇپالىقلار ۳۳۳يۇنان ۋە رىم ۳۳۳تارىم ۋادىسىدىكى ئۇيغۇرلار ئېلىنى يىچەك ئېلى ۳۳۳سىرىسلەر ئېلى دەپ ئوتىغان ۳

بۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئورمانلىقىنىڭ تەبىئىي شارائىتى  تاغلىرى  دەريالىرى  ئورمانلىرى  چۆللىرى  ئېقىمى ئۇنىڭغا چېگرالىتىدىغان دۆلەتلەر ھەققىدە ئاساسەن توغرا مەلۇمات بەرگەن

بۇنان ۋە رىم ئالىملىرى نەڭ قەدىمكى چاغلىرىدىن تارتىپ ياۋرۇپالىقلارنىڭ تارىم ئويمانلىقىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك ماللىرىنى ئىسىمال قىلغانلىقىنى كۈچلۈك پاكىتلار ئارقىلىق ئېنىق ۋە تەپسىلىي چۈشەندۈرگەن

بۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئويمانلىقىدا ياشىغان خەلقنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىنى  ئۇلارنى ئۆز نامى بىلەن  ئۇيغۇرداس ئاتىغاندىن تاشقىرى  ئۇلارنىڭ ئىرقى جەھەتتىن قايسى ئىرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنىمۇ ئىسپاتلاپ بەرگەن

ئەگەر  سىرىس ئېل دەپ ئاتالغان تارىم ئويمانلىقىدا يىپەكچىلىك سانائىتى نەڭ قەدىمكى چاغلاردىن تارتىپ  مىلادىدىن نەچچە ئەسىر بۇرۇن تەرەققى قىلمىغان بولسا  جاھاننىڭ مەد مەر شەھرى دەپ ئاتالغان رىمدىكى روما ئاق سۆڭەكلىرىنىڭ يۇقىرى سۈپەتلىك يىپەك ماللارغا بولغان ئېھتىياجىنى قامدىيالمىغان بولاتتى

ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى چاغلاردا  يىپەك توقۇمىچىلىقىدا يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىتلار ئاز ئەمەس ئىچكى ئۆلكىلەردىكى خەنزۇلار يىپەك توقۇمىچىلىقىدا ئۇيغۇرلارنىڭ توقۇمىچىلىقىتىكى ئارتۇقچىلىقىدىن ئۈگەنگەنلىكى بۇنىڭغا مىسال بولىدۇ يېقىنقى يىللاردا  شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن  ئەسىردە ئىچكى ئۆلكىلەردە توقۇلغان يىپەك توقۇلمىلار قېزىۋېلىندى بۇنداق يىپەك توقۇلمىلاردىكى  ئىسبەتەن كۆزگە كۆرۈنەرلىك تەرەققىيات شۇ بولغانكى  شۇ چاغلاردا تۈز يوللۇق كىمخاپلاردىن تاشقىرى يەنە قىيپاش گۈللۈك ئارقىغىدىن گۈل چىقىرىلغان كىمخاپلارمۇ مەيدانغا كەلگەن  ئارقاقتىن بۇ خىل گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى خەن سۇلالىسى ۋاقتىدىلا  مىلادىدىن بىرنەچچە ئەسىر بۇرۇن شىنجاڭدىكى قېرىنداش مىللەتلەر بۇڭ توقۇمىچىلىق ھۈنەرىدە قوللانغان ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك رايونلىرى يىپەك توقۇمىچىلىقىغا قوللانغان بۇ خىل توقۇش ئۇسۇلىنى  كىمخاپلارنىڭ ئارقىغىدىن گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى  ئا شىنجاڭدىن ئۆگەنگەن بولسا كېرەك     مانا شۇ پاكىت قەدىمكى چاغلاردا ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك توقۇمىچىلىقى باكى بۇڭ توقۇمىچىلىقىدا بولسۇن يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ

بۇنىڭدىن تاشقىرى  مىلادىنىڭ     يىللىرى  شەرق مەلىكىسى پىلە قۇرۇىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كەلگەن  ئۇنىڭدىن بۇرۇن شىنجاڭ رايونىدا  يىپەك يوق ئىدى  دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدىغان مۇنداق بىر پاكىتمۇ بار  يېقىنقى يىللاردا تۇرپان رايونىدا ئېلىپ بېرىلغان ئارخىئولوگىك قېزىشلەر ئارقىلىق  قېزىۋېلىنغان قۇل يازمىلار ئىچىدە     مىلادىنىڭ     يىلىدا پىلە قۇرۇتىنى ۋە ئۆزمە دەرىخىنى ئىجارىگە ئېلىش توغرىسىدا يېزىلغان ھۆججەت ئۇچرىدى   پادىكارلىق   بەت   مانا بۇ پاكىت  يىپەك مەلىكىسى   شەرق مەلىكىسى     مىلادىنىڭ     يىللىرى پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدۇ قەدىمكى چاغدا خوتەندىلا ئەمەس  ھەتتا تۇرپان رايونىدىمۇ يىپەكچىلىك تەرەققىي قىلغانىدى 

يۇقىرىدىكى پاكىتلاردىن چىقىرىلغان نەڭ ئاساسلىق ۋە مۇھىم خۇلاسە ئاتالمىش  يىپەك مەلىكىسى  رىۋايىتىدىكى مىلادىنىڭ     يىلى جۇڭگودىن خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ پىلە قۇرۇش ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كېلىشىدىن بۇرۇن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىق سانائىتى يوق ئىدى دېگەن يالغان رىۋايەتنىڭ ئۈزۈل  كېسىل رەت قىلىشى  خالاس

شۇنىمۇ ئېيتىش كېرەككى  قەدىمكى چاغلاردا جۇڭگودىن باشقا دۆلەتلەرنىڭ ھۆكۈمرانلىرىغا ياتلىق بولغان مەلىكىلەرنىڭ ئىسىملىرى جۇڭگودىن تارىخى بىلىنمىلىرىغا  ئۇيىسۇن خانلىرىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىلىرىنىڭ ئىسىملىرى جۇڭگو تارىخى بىلىنمىلىرىغا يېزىلغان  ئەپسۇسكى مىلادىنىڭ   ئەسىرىدە خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ ئىسمى جۇڭگونىڭ تارىخى بىلىنمىلىرىدا ئۇچرىمايدۇ

تارىخىي پاكىتلارنىڭ راستلىقىغا ھۆرمەت قىلىشىدىغان بولسا  تارىخىي پاكىتلار بويىچە ئىسپاتلانمىغان رىۋايەتنىڭ يالغانلىقى ئېتىراپ قىلىنسا  خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى  خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنىڭ تامامەن يالغانلىقىنى ئېتىراپ قىلماسلىققا ھېچقانداق بانا  سەۋەب يوق  ھونلارنىڭ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا بارىدىغان خەلقئارا قاتناش يولىغا ھۆكۈمرانلىق قىلىشى  جۇڭگو بىلەن غەرب ئەللىرى تارىسىدىكى تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەرنىڭ ئۇڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا توسقۇن بولغان شۇنىڭ ئۈچۈن شەرق بىلەن غەرب تارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يول جۇڭگوغا ئىسبەتەن گاھ تاقىلىپ  گاھ ئېچىلىپ تۇراتتى

مىلادىنىڭ     يىلى ۋە مىلادىنىڭ     يىلى  ئىران ئەلچىلىرى جۇڭگوغا كەلگەن بولسا  مىلادىنىڭ     يىلى جۇڭگو ئەلچىسى گەن يىڭ  بۇنى بەنچاۋ تەۋەنگە  ئىرانغا بارغان  جۇڭگو بىلەن ئىران تارىسىدا سودا مۇئامىلىسى توغرىسىدا بېتىم تۈزۈلگەن تارىخى مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا مىلادىنىڭ     يىلى رومالىق بىر سېھرىگەر دېڭىز يول بىلەن ھىندىچىنىغا كېلىپ  بېرما ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن مىلادىنىڭ         يىلى روما ئېمپىراتۇرى ماركۇس ئاۋرېل  مىلادىنىڭ         يىلىدىن         يىلىغىچە ئېمپىراتۇر بولغان  دېڭىز يول ئارقىلىق جۇڭگوغا ئەلچى ئەۋەتكەن  روما ئەلچىسى دېڭىزدىن ھىندىچىنىغا چىقىپ ۋېيتنام ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن  ئەلچى جۇڭگو پادىشاھى خەن خۇئەندى  مىلادىنىڭ         يىلىدىن         يىلىغىچە پادىشاھ بولغان  غا پىل چىشى  كەرەكە مۈڭگۈزى  باقۇت قاتارلىق سوۋغاتلارنى ئېلىپ كەلگەن  يۇقىرىدىكى تارىخىي پاكىتلارغا ئاساسلانغاندا ئىراننىڭ جۇڭگو بىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى رومانلىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېل  يىپەك ئېل  دەپ ئاتىغان ئۇيغۇرلار بىلەن ئورناتقان يىپەك سودىسى مۇناسىۋىتى  بۇنداق مۇناسىۋەت مىلادىدىن     يىل بۇرۇن باشلانغان  دىن ئاز دېگەندە ئۈچ ئەسىر  مىلادىدىن     يىل بۇرۇن  كېيىن باشلانغان  رومالىقلارنىڭ جۇڭگو بىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى  ئەگەر شۇنداق مۇناسىۋەت مىلادىنىڭ         يىلىدىن باشلانغان بولسا  رومالىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېل بىلەن ئورناتقان يىپەك سودىسى مۇناسىۋىتىدىن تەخمىنەن     يىل كېيىن باشلانغان 

پىلە قۇرۇش ئۇرۇقىنىڭ ياۋرۇپاغا تارقىلىشى  تەھرىر

قەدىمكى رىم ئېمپىرىيىسى دەۋرىدە  مىلادىدىن بۇرۇن ۋە كېيىن  يىپەكتىن توقۇلغان كىمخاپ  شاىي ئاۋاز  دۇرۇنلارنىڭ ياۋرۇپاغا  ئاساسەن رومانغا  تارىم ئويمانلىقىدىكى يىپەك ئېل  سىرىسلەر ئېل  دىن بارغانلىقى  ئاتالمىش  يىپەك مەلىكىسى  رىۋايىتىنىڭ يالغانلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ ئۆتتۈم  تۈرك خاقانلىقى دەۋرىدە ئىچكى ۋە تاشقى  خەلقئارا  سودا ئىشلىرى ئەھۋالىنىڭ ئاساسى مەشغۇلاتلىرىدىن بىرى ئىدى  بولۇپمۇ بۇ دەۋردە خەلقئارا سودا ناھايىتى كەڭ مىقياسىدا قانات يايدىغان ئىدى  مىلادىنىڭ         يىلى تۇرپان خانلىقى  مىلادىنىڭ         يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن  نىڭ خانى كۆي ۋىختاي غەربىي تۈرك خانلىقىنىڭ خاقانى ئۇن بايغۇ خاقانىنىڭ رۇقسىتىن ئېلىپ جۇڭگودىن تاڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى لى بىن  مىلادىنىڭ         يىلىدىن         يىلىغىچە

پادىشاھ بولغان كە ئەۋەتكەن سوۋغا سالاملىرى ئىچىدە شەرقىي رومادىن كەلتۈرۈلگەن كۈچلەر قارا تۈلكە مۇبەسس قاتارلىق نەرسىلەر بار ئىدى. شۇنىڭغا قارىغاندا تۈركلەر روم بىلەن قىلغان سودىلىرىدا رومنىڭ نەسىللىك ئىتلىرىنىمۇ ئېلىپ كەلگەن. تۈرك خاقانلىرى دەۋرىدىمۇ بۇرۇنقى چاغلارغا ئوخشاشلا ئاسىيادىن ياۋرۇپاغا ئېلىپ بېرىلىدىغان سودا ماللىرىدىن يىپەك رەخىتلەر دورا دەرەملەرگە زىمىنەت بۇيۇملىرى تېرىدىن ئىشلەنگەن ماللار ئاساسى سىلماقنى ئىگىلەيتتى.

تۈركلەر يالغۇزلا ياۋرۇپا بىلەن سودا قىلىپ قالماستىكى جۇڭگو بىلەنمۇ ناھايىتى كەڭ ھالدا سودا ئىشلىرىنى ئېلىپ بارغان. تۈرك خانلىقى تۈركىيىدىكى ئوتتۇرا ئاسىيەنىڭ مۇھىم خانلىقلىرىدىن سەمەرقەند خانلىقى، پەرخانى خانلىقى، قازانلىق خانلىقى، قاراخانىلار مىللىتىنىڭ ۋە بىلىملىرىنىڭ ۋە بىلىغىغىچە بولغان يېزىلغان ھەققىدە جۇڭگولۇق ئوقۇغۇز قېتىم سودا ئىشلىرىنى ئۆتكەن. تۈرك خانلىقى تۈركىيەگە يېزىلغان ئىشلار بىرەم مۇستەقىل ھالدا بولۇپ يەرلىك ھەققىدە مۇناسىۋەتلىرىنىڭ چوڭ ئىشلارنى قىلىشقا تۈرك خانلىقىنىڭ رۇخسىتى ئالغىنى.

يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك تۈركلەر بىلەن ئىران ساسانىلار سۇلايىسى ئارىسىدا يەرنەنچە قېتىم ئۇرۇشتىڭ يېزىمىشى خەلقئارا سودا يولىغا بولغان ھۆكۈمرانلىقنى تالىشىش ۋە خەلقئارا يېپەك سودىسىدىن كېلىدىغان پايدىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بولغان بۇ كۆرەشتە شەرقىي روما بىلەن ئىتتىپاقداشلىق مۇناسىۋىتىنى ئورناتقان تۈركلەر ئۈستۈن چىققان.

ھەر يىلى دېگۈدەك نۆن مېلىيونلىغان رىم ئىملاسىغا سىرىسلەر ئېلىدىن يەككە ماللارنى سېتىپ ئېلىشقا خېلىدىن بېرى چىدىمىغان رىم ھۆكۈمرانلىرى ئىمپېراتورلىرى بىلىدىن يەككە چىقىرىپ ئۆزلىرىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بۇلىدىغان كىمخاپ شايى تاۋار دورۇن قاتارلىق يەككە ماللارنى ئۆزلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن باش قاتۇرۇشقان ئىدى.

تۇنۇرىڭ بۇ ئارزۇ ۋەقەسىنىڭ خاتىرىسى دەۋرىدە ئەمەلگە ئاشتى. بۇ توغرىدا يۇنان ئالىملىرى مۇنداق مەلۇمات بېرىدۇ: ۱۱۱۱ ئىسىرىك ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى زوناراس ۱۱۱۱ ئارىخنامە ناملىق ئىسىرىدە مۇنداق دەپ باغان ئىدى. ۱۱۱۱ بۇرۇن رومانلىقلار يەنە ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى بىلمەيتتى. يەنەكى بىلە قۇرۇشنىڭ قۇسىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى. ۱۱۱۱

[illegible]

تۈركلەر بىلەن شەرقىي تارىشىدىن سودىدا تۈركلەر تارقىلىش شەرقىي رومانغا ئېلىپ بېرىلىدىغان ماللارنىڭ ئىچىدە ئاساسىي سايماننى بىرچەك قۇتۇللىدىمىز كەلگەندە يىغانلىقى بىزنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر بىرچەكلىكىنىڭ ئەڭ كەڭلىكىدىكى قانداق تارىخىي دۇنياغا مەشغۇل قىلىش ئۇرۇشى تۈزۈش، بىزنىڭ مەدەنىيىتىمىزنى ئۇرۇش ۋاپات بولدىمىز. ئۇنىڭدىن باشقا، ئۇنىڭدىن باشقا كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ بالغانلىقى بىلەن قۇرۇش ئۇرۇشىنىڭ سىرتىدا ئېلى ئاساسەن خوتەن ۋىلايىتى شەرقىي رومانغا ئېلىنىشىدا مەدەنىيەت بىر تارىخىي رايون بىلەن بىرلىشىدىمىز كەلگەندە بىزنىڭ ئۇرۇش ئۇرۇشىنىڭ ئىللىرى ئۇرۇشقا ئېلىپ بېرىلىدىغانلىقىنى ئۇرۇش ئۇرۇشىدا بىز بىرلەشكەن سۆزلىدە تۇتۇش. مېنىڭچە شۇ ياكى ئۇرۇش ئۇرۇشى بىلەن بىرلىشىش كېرەك.

[illegible][illegible]

بۇ ئىشقا مۇناسىۋەتلىك تارىخى پاكىتلار مۇنداق : شىمالى سۆللىلەر تارىخىدىكى خايرىگە ئاساسلانغاندا شىمال ژېي خانلىقى مىلادىنىڭ ۱۰۸۵ - يىلىدىن ۱۱۲۷ - يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن، ئىككى خانى ئۇباۋانىڭ ۋاقتىدا مىلادىنىڭ ۱۱۲۷ - يىلىدىن ۱۱۳۹ - يىلىغىچە خان بولغان. مىلادىنىڭ ۱۱۳۹ - يىلى ئۇنىڭ پايتەختى كەلكەن ئاق ھون سودىگەرلىرى ئۇلۇغ ياۋجىلار تاغىدىن دورا ئېلىپ كېلىپ

ئۇنى ئېرىتىپ رەڭلىك شىشە ياسىغان|| بۇ كىشىلەر غەربىنىڭ رەڭلىك شىشىلىرىدىنمۇ پاقىراق چىرايلىق چىققان|| بۇنداق رەڭلىك شىشىنى كۆرگەنلەر ھەيران قېلىشىپ ئىلاھى شىشىلەر دىيىشكەن|| ئاق ھون سودىگەرلىرى رەڭلىك شىشە ياساشنى خەنزۇلارغا تۈگەتكەن|| شۇنىڭدىن باشلاپ سۈرىيە بۇ ئاتلىقلارنىڭ رەڭلىك شىشىنى مونوپولىيە قىلىۋېلىش ھوقۇقى پاچاقلىتىپ كەتكەن|| قەدىمكى تارىخىي پاكىتلار بويىچە ھۆكۈم قىلغاندا بىرەر مىللەت ياكى خەلقنىڭ ئىجاد قىلغان بىر خىل تېخنىكىسى غەرب ئەللىرىدە پۈتۈنلەي قەتئىي مەخپىي ئىدى|| شۇنىڭغا قارىغاندا تۇپاناۋ شىمال ۋېي خاندانلىقىنىڭ پايتەختى داتۇڭغا كەلگەن سودىگەرلەرنىڭ رەڭلىك شىشە ياساش تېخنىكىسىنى بىلىدىغانلىقىنى بىلىپ قالغان بولسا كېرەك|| ئەگەر ئەھۋال بىزنىڭ قىياسىمىزدىكىدەك بولىدىغان بولسا ئۇ چاغدا تۇپاناۋ ئاق ھون سودىگەرلىرىگە نىسبەتەن بېسىم كۈچ ئىشلىتىپ ئۇلارنى رەڭلىك شىشە ياساش تېخنىكىسىنى تۈگىتىشكە مەجبۇرلىغان ياكى ناھايىتى يۇقىرى باھالىق بەدەل بېرىشكە ۋەدە قىلىپ ئالىدىغان بولۇشى مۇمكىن|| يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىرانلىق راھىپ بىلەن ئاق ھون ||مىلادىنىڭ ||||| يىلىدىن ||||| يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن|| سودىگەرلىرى ماددى مەدەنىيەت ئىچىدە ناھايىتى ئېسىل قىممەتلىك بولغان بىپەك بىلەن رەڭلىك شىشىنى ئىشلەپچىقىرىشتىڭ سىرلىرىنى بىلمەيدىغانلارغا مەلۇم قىلىپ قويغان مەدەنىيەت ئوغرىلىرى جاسۇسلىرى بولسىمۇ مەلۇم نۇقتىدىن قارىغاندا ئۇلار شەرقىي روما بىلەن جۇڭگونىڭ ماددى مەدەنىيىتىنى يۈكسەلدۈرۈشتە ناھايىتى چوڭ رول ئوينىغان||

خەنزۇلار ئۇيغۇرلاردىن ۋە ئۇيغۇرلار ئارقىلىق ماددى ۋە مەنىۋى مەدەنىيەتكە دائىر نۇرغۇن ئېسىل قىممەتلىك بايلىقلارغا ئىگە بولغان|| جاڭ چيەن مىلادىدىن ||||| يىل بۇرۇن ئوتتۇرا ئاسىياغا ئىككىنچى قېتىم كېلىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ ئۇيغۇرلار يۇرىدىن ئۈزۈم ۋە بىدە ئېلىپ كەتكەن|| ئۈزۈم بىلەن بىدە پادىشاھ خەنئۆدىنىڭ ناھايىتى قەدىرلەپ ئېتىبار بېرىشكە ئېرىشكەن|| پادىشاھ ئوردىسىنىڭ ئەتراپىدا ئۈزۈملۈك باغلار بېدىلىكلەر پەيدا بولغان|| بولۇپمۇ بىدە ئاتنىڭ ئاساسلىق يەم || خەشەكلىرىدىن بىرى بولۇپ ئات بېقىشقا ناھايىتى مۇھىم ئورۇندا تۇراتتى|| شۇ چاغلاردا خەنئۆدى ھونلار بىلەن بولىدىغان ئۇرۇشلاردا ئاتلىق قوشۇننىڭ ناھايىتى مۇھىملىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلغان|| ئۇ جەڭ ئاتلىرىنى كۆپلەپ ئۈستۈرۈشكە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان ئىدى|| جاڭ چيەن ئوتتۇرا ئاسىيادىن قايتىشدا ئۈزۈم بىلەن بىدىدىن باشقا يەنە زىغىر قارامۇچ پىياز تۇرۇپ قوغۇن تاۋۇز كاۋا قاتارلىقلارنىڭ ئۇرۇقىنىمۇ ئېلىپ كەتكەن|| شۇنىڭدىن باشلاپ ئاشۇ ئەرسىلەر جۇڭگودا تېرىلىشقا باشلىغان|| دەل شۇ چاغدا يانگۇ بىلەن ئانار كۆچىنىمۇ ئۇيغۇرلار يۇرىدىن ئىچكىرىگە كەلتۈرۈلگەن|| خەنزۇلار مىلادىنىڭ ||| ئەسىرىگىچە ياخشىدىن رەخ ئىشلەپچىقىرىشنى بىلمەيتتى|| پەقەت ||| ئەسىردىلا كېۋەز ئۇرۇقى ||چىكىت|| تۇرپاندىن ئىچكىرىگە كەلتۈرۈلگەندىن كېيىنلا پاختا رەخت ئىشلەپچىقىرىش باشلانغان|| ئۇنىڭغىچە خەنزۇلار پاختا رەختلەرنى ئوتتۇرا ئاسىيادىن ۋە باشقا مەملىكەتلەردىن ئېلىپ كېلەتتى|| قەدىمكى چاغلاردا قۇنغاۋ پىچا بالابار قاتارلىق مۇزىكا ئەسۋابلىرى ئىراندىن جۇڭگوغا كىرگەن بولسا داپ نەي سۇناي قاتارلىق مۇزىكا ئەسۋابلىرى ئوتتۇرا ئاسىيادىن ||ئۇيغۇرلاردىن|| كىرگەن|| بولۇپمۇ سۈي سۇلالىسى ||||| تاڭ سۇلالىسى ||||| دەۋرىدە ئۇيغۇرلار جۇڭگو مۇزىكا سەنئىتىنىڭ تەرەققىياتىغا ئۈجمەس تۆھپىلەرنى قوشقان|| مىلادىنىڭ ||||| يىلى كۆك تۈرك خانلىقىنىڭ بىگە ||مەلىكە|| ئىرىدىن ئاسىيا بىگە شىمال جۇ سۇلالىسى ||||| تاڭ خانى جۇشۈەندىغا ئاتلىق قىلىنغاندا تۈرك خاقانلىقىنىڭ پايتەختى ئۇن كۈندىن چاڭئەنگە ||شىتەنگە|| ئاسىيا بىگە بىلەن بىللە سۇ جاۋا ئاتلىق مەشھۇر مۇزىكا ئۇستازىمۇ كەلگەن|| ئۇ قاتارلىق بولۇپ سۈي سۇلالىسى ۋاقتىدا ||||| چاڭئەندە ئۇزۇن مۇددەت تۇرغان|| سۇجاۋا شۇ مەزگىلدە جۇڭگو مۇزىكا سەنئىتىنىڭ بەكمۇ تۆۋەن نامراتلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ جۇڭگو مۇزىكىچىلىقىنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىش ئۇنىڭ سەنئىتىنى ناھايىتى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن مۇكەممەل بولغان توققۇز يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسىنى بەرپا قىلغان|| ئۇلار تۆۋەندىكىچە ||

كۇچار مۇزىكىسى

قەشقەر مۇزىكىسى

بۇخارا مۇزىكىسى

سەمەرقەنت مۇزىكىسى

غەربىي لياۋ مۇزىكىسى

ھىندى مۇزىكىسى

كۆرىيە مۇزىكىسى

چىڭ مۇزىكىسى

لى خۇا مۇزىكىسى||

بۇنىڭ ئىچىدە چىڭ مۇزىكىسى بىلەن لى خۇا مۇزىكىسى جۇڭگونىڭ ئەنئەنىۋى مۇزىكىسى ئىدى|| بۇنىڭدىن باشقا يەتتە خىل مۇزىكىنىڭ ئىچىدىن ھىندى مۇزىكىسى بىلەن كۆرىيە مۇزىكىسىنى ھېسابقا ئالمىغاندا قالغان بەش خىل مۇزىكا كۇچار مۇزىكىسىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى||

سۇجاۋا پىچا چېلىشقا ناھايىتى ئۇستا بولۇپ شۇ چاغدا جۇڭگودىن ئۇنىڭغا ئەڭ كەلگەندەك بىرەر مۇزىكانت چىققان ئەمەس|| شۇڭا ئۇ مۇزىكا ئۇستازى دېگەن ھۆرمەتلىك نامغا ئىگە بولغان||

جۇڭگو تاڭ سۇلالىسى دەۋرىگە كەلگەندە ||||| سۇجاۋا بارىتىپ بەرگەن توققۇز يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسى ئاساسىدا ||||| يىلى ||| يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسىنى بەرپا قىلدى|| بۇلار تۆۋەندىكىچە ||| كۇچار مۇزىكىسى || قەشقەر مۇزىكىسى || تۇرپان مۇزىكىسى || غەربىي لياۋ مۇزىكىسى || بۇخارا مۇزىكىسى || سەمەرقەنت مۇزىكىسى || كامبۇدزا مۇزىكىسى || كۆرىيە مۇزىكىسى || يەن مۇزىكىسى ||| چىڭ شاڭ مۇزىكىسى|| مانا شۇ ئون يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسى ئىچىدە ئالتە خىل مۇزىكا ||بۇنىڭغا تۇرپان مۇزىكىسى قوشۇلغان|| كۇچار مۇزىكىسىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى|| بۇنىڭ ئىچىدىكى غەربىي لياۋ مۇزىكىسىمۇ مەلۇم دەرىجىدە خەنزۇ مۇزىكىسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان ھون مۇزىكىسى بولۇپ قەدىمكى ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى|| بۇنىڭدىن تاشقىرى كۇچار ئۆسۈلىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر ئۆسۈل سەنئىتىمۇ ئۇيغۇر مىللى ھەيكەلتاراشلىقى بىلەن رەسسامچىلىقنىڭ ئەنئەنىۋى ئالاھىدىلىكلىرىنى ئاساس قىلغان بۇددا سەنئىتىمۇ ||ئاساسەن ھەيكەلتاراشلىق ۋە رەسساملىق|| خەنزۇلارنىڭ ھەيكەلتاراشلىق ۋە رەسساملىق سەنئىتىگىمۇ كۈچلۈك تەسىر قىلغان|| بۇنىڭغا دۇڭخۇاڭ مىڭ ئۇيىدىكى ھەيكەللەر تام سىزما رەسىملىرى ئىسپات بولىدۇ|| شۇنىمۇ ئېيتىپ ئۆتۈش كېرەككى ||

ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلىرى ئۆز دارىخىنىڭ ئۇزاق داۋام قىلغان قەدىمكى باسقۇچلىرىدا يەنە تەھمىنلار سۇلالىسى - مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن بۇرۇش چاغىدىن ئارىپ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇش چاغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. كۆچكەن ئاكىرىچە باغ شامىلىق - مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇش چاغىدىن ئارىپ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇش چاغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. ۋاچىلار دۆلىتى بولغان ئوخازىسان - مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇش چاغىدىن ئارىپ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇش چاغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. كوشات ئىمپىرىيىسى - مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇش چاغىدىن ئارىپ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇش چاغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. ئان ھون ئىمپىرىيىسى - مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. دۆلەتلەرنىڭ قەدىمكى شامىلىق مەدەنىيىتى يارىشىدا قاتناشقان ئۆرك خانلىق دەۋرىدىكى ۱۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. ئامايىش بۆكەن مەدەنىيىتى ياراشۇق قاراقۇلار قاتارىنى ئۈستۈن ئورۇن ئالغان ۱۱۱۱ يىلى.